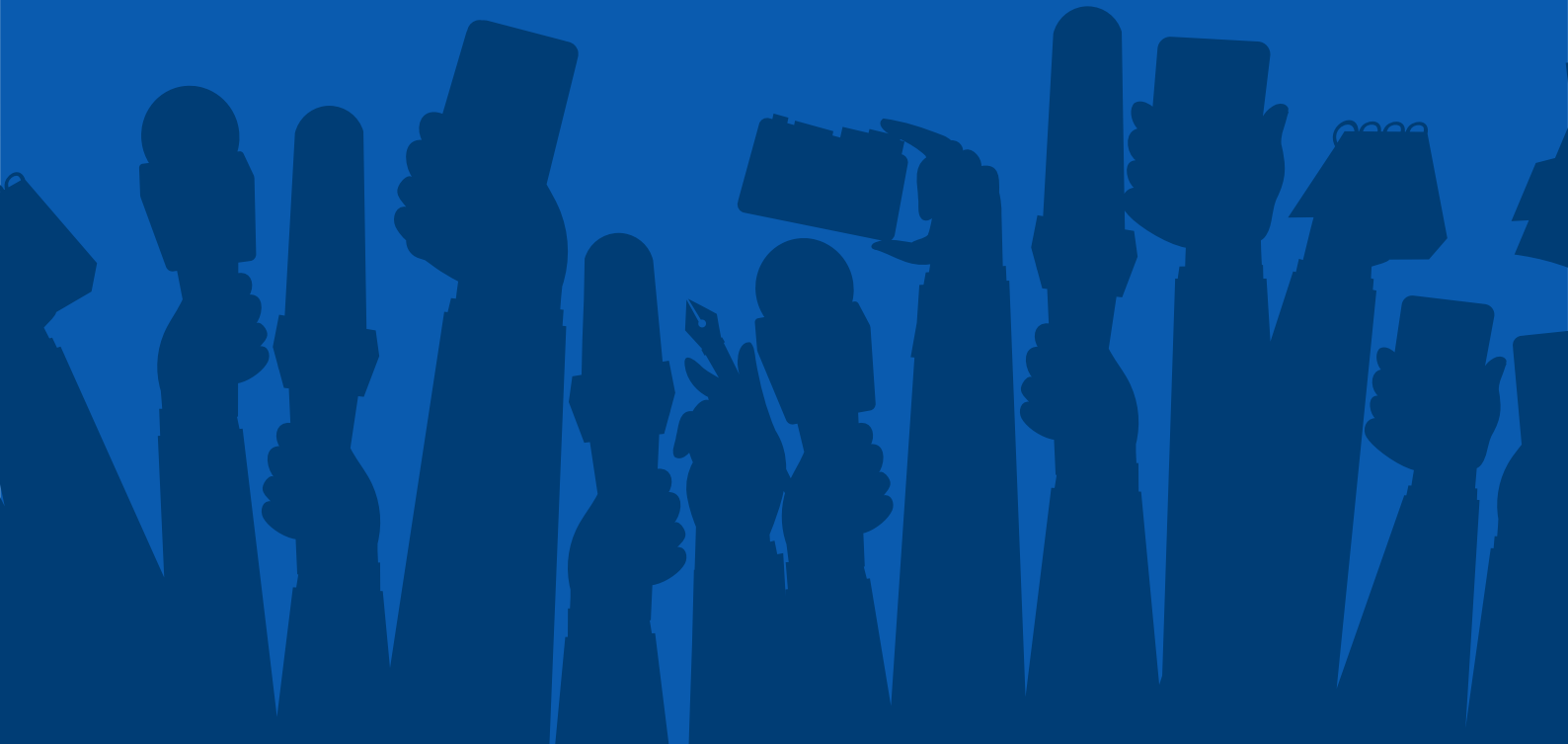

Activity supported by the
Canada Fund for Local Initiatives
Activité réalisée avec l'appui du
Fonds canadien d'initiatives locales

Canada

MediaVoice

ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂԻ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

Քաղաքացի լրագրողի ուղեցույց

© ՀԿ Մեդիա և հաղորդակցության կրթական և հետազոտական կենտրոն «ՄեդիաՁայն», 2025թ.

Activity supported by the
Canada Fund for Local Initiatives
Activité réalisée avec l'appui du
Fonds canadien d'initiatives locales

Canada

MediaVoice

Ուղեցույցը պատրաստվել է «Քաղաքացիական լրագրության հզորացում. Թբիլիսիում և տարածաշրջաններում բազմազան տեղեկատվության հասանելիության բարձրացում» ծրագրի շրջանակներում՝ Կրաստանում Կանադայի դեսպանատան և Կանադական տեղական նախաձեռնությունների հիմնադրամի (CFLI) աջակցությամբ: Կենտրոնը պատասխանատու է սույն տեքստի բովանդակության համար, և արտահայտված կարծիքները կարող են չարտացոլել դոնոր կազմակերպության դիրքորոշումը: Առանց Կենտրոնի գրավոր թույլտվության արգելվում է ուղեցույցում ներառված նյութի կոմերցիոն նպատակներով վերատպումը, վերարտադրումը կամ տարածումը:

Կենտրոնը շնորհակալություն է հայտնում քաղաքացի լրագրողներին և անկախ լրատվամիջոցների ներկայացուցիչներին ներդրման համար:

Ուղեցույցի մեջբերումների կանոններ. Քաղաքացի լրագրողի ուղեցույց, ՉԼՄ-ների և հաղորդակցության կրթական և հետազոտական կենտրոն «ՄեդիաՁայն», 2025 թ

Ներածություն

Ներածություն	4
1. Քաղաքացիական լրագրության դերն ու նպատակը	5
2. Ովքե՞ր են քաղաքացի լրագրողները:	6
2.1. Քաղաքացի լրագրողների կատեգորիաներ	6
2.2. Քաղաքացի լրագրող և պրոֆեսիոնալ լրագրող	8
2.3. Քաղաքացի լրագրող և ազդարարող (Whistleblower)	11
3. Քաղաքացի լրագրողների յոթ պատմություն	12
4. Լրատվամիջոցների և քաղաքացիական լրագրողների համագործակցություն	14
5. Օրենսդրություն և նախադեպային իրավունք	15
5.1. Միջազգային և տեղական դատական պրակտիկա	16
5.2. Թաքնված գրառումների օգտագործումը	16
5.3. Աղբյուրի գաղտնիության պաշտպանություն	18
6. Այս առումով էլ ավելի կարևոր է դառնում լրատվամիջոցների հետ քաղաքացիների	19
7. Քաղաքացի լրագրողների դերը ընտրությունների և ճգնաժամերի ժամանակ	20
8. Քաղաքացի լրագրողի մարտահրավերները	23
9. Շահերի պաշտպանություն և ներառականություն	26
10. Ինչպե՞ս դառնալ քաղաքացի լրագրող:	28
11. Օգտակար ռեսուրսներ	29
Երաշխավորումներ	30
Եզրահանգում	32
Օգտագործված ռեսուրսներ	33

Ներածություն

Ուղեցույցի նպատակն է մեծացնել քաղաքացիների ներգրավվածությունը ժողովրդավարական գործընթացներում՝ ժողովրդականացնելով քաղաքացիական լրագրությունը Վրաստանում, ինչպես նաև ուժեղացնել քաղաքացի լրագրողների գործունեությունն ու դերը:

Անկախ լրագրողներն ու ակտիվ քաղաքացիները Վրաստանում ապատեղեկատվության դեմ պայքարի առաջին գծում են՝ հատկապես ընտրությունների և քաղաքական ճգնաժամերի ժամանակ: Տեխնոլոգիական զարգացման և սոցիալական մեդիայի հնարավորությունների աճով քաղաքացիները ամեն օր ակտիվորեն մասնակցում են ճգնաժամային իրավիճակների մասին տեղեկատվության որոնմանն ու տարածմանը: Այդ իսկ պատճառով կարևոր է ստեղծել գործիքներ և ռեսուրսներ, որոնք այս գործընթացն ավելի արդյունավետ կդարձնեն և կհեշտացնեն քաղաքացիական լրագրողների համագործակցությունը ավանդական և առցանց լրատվամիջոցների հետ:

Ուղեցույցը հիմնված է տեղական և միջազգային փորձի վրա, ներառում է գործնական օրինակներ և խորհուրդներ, որոնք հաշվի են առնում էթիկական և իրավական չափանիշները: Ուղեցույցը նախատեսված է ակտիվ քաղաքացիների և լրատվամիջոցների ներկայացուցիչների համար, ինչպես նաև կհետաքրքրի ավելի լայն լսարանին:

Ռեսուրսը թարգմանվել է անգլերեն, հայերեն և ադրբեջաներեն և հասանելի է «ՄեդիաՁայնի» կայքում www.mediavoice.ge

1. Զաղաքացիական լրագրության դերն ու նպատակը

Զաղաքացիների ներգրավվածությունը մեղիա բովանդակության արտադրության մեջ մեծանում է. Նոբելյան մրցանակակիր լրագրող Մարիա Ռեսան, ֆիլիպինյան Rappler լրատվամիջոցի հիմնադիրը, իր «Ինչպե՞ս հաղթել բռնապետին» (2022, էջ 131) գրքում նշում է, որ քաղաքացիական լրագրությունը լավ օրինակ է, թե ինչպես օգտագործել տեխնոլոգիան ավելի լավ փոփոխությունների համար և նկարագրում է բջջային հեռախոսներով զինված քաղաքացիներին, ովքեր իրավունք ունեն պահանջել արդարություն և պատասխանատվություն:

Վստահաբար կարող ենք ասել, որ մինչ լրագրությունը մասնագիտություն դառնալը կային ակտիվ քաղաքացիներ, ովքեր տեղեկատվություն էին տարածում՝ օգտագործելով իրենց տրամադրության տակ եղած ռեսուրսները: Կարելի է ասել նաև, որ սկզբում կային «քաղաքացի լրագրողներ», հետո նոր հայտնվեցին պրոֆեսիոնալ լրագրողներ:

Տեխնոլոգիական զարգացումները, համացանցը և սոցիալական ցանցերը շատ բան են փոխել հասարակական կյանքում, և լրագրությունը բացառություն չէ: Թվային գրագիտությունը եւ այսպես կոչված Սմարթֆոնների օգտագործման աճի հետ մեկտեղ տեղեկատվության ձեռքբերման և տարածման գործընթացը դարձել է շատ ավելի պարզ, ինչը հանգեցրել է «քաղաքացիական լրագրության» զարգացմանը՝ որպես այլընտրանքային լրատվամիջոցների ձև ավանդական լրատվամիջոցների և պրոֆեսիոնալ լրագրողների կողքին:

Զաղաքացիական լրագրությունը և քաղաքացի լրագրողները դարձել են մեղիա էկոհամակարգի կարևոր մաս:

Զաղաքացիներն այժմ կարող են ինքնուրույն գտնել տեղեկատվություն, ստեղծել բովանդակություն և տարածել այն տարբեր հարթակներում:

Զաղաքացիական լրագրությունը մեծացնում է լսարանի ներգրավվածությունը՝ դրանով իսկ նպաստելով տեղեկատվության ազատ հոսքին և լրատվամիջոցների ժողովրդավարացմանը:

2. Ովքե՞ր են քաղաքացի լրագրողները:

Քաղաքացի լրագրողները տարբեր մասնագիտությունների ներկայացուցիչներ են (տարբեր ոլորտներում աշխատող կամ գործազուրկ անձինք), ովքեր ինքնուրույն, օգտագործելով սեփական ռեսուրսները, ստեղծում և տարածում են արդիական բովանդակություն:

Բրիտանական հանրագիտարանի համաձայն՝ [քաղաքացիական լրագրությունը](#) պրոֆեսիոնալ լրագրողները չեն անում: Քաղաքացի լրագրողները զբաղված չեն ՉԼՄ-ներում և կարող են չունենալ մասնագիտական կրթություն: Նրանց ստեղծած բովանդակությունը տարածվում է տարբեր կայքերի, բլոգերի և սոցիալական լրատվամիջոցների միջոցով: Քաղաքացի լրագրողները հատուկ դեր ունեն, որտեղ լրատվամիջոցների ներկայացուցիչները չեն կարող աշխատել լիարժեք լուսաբանմամբ: Սա կարող է լինել պատերազմի ժամանակ, բնական աղետի, ցույցերի կամ ընտրությունների ժամանակ: Մինչ լրագրողների ժամանելը դեպքի վայր, քաղաքացի լրագրողը կարող է արագ տեղեկատվություն ստանալ և տարածել: Այսպիսով, քաղաքացին կարող է ինքն էլ դառնալ «լրագրող»՝ տեղեկատվություն և աուդիո-վիզուալ նյութ տարածելով սոցիալական ցանցի ցանկացած հարթակում (այդ թվում՝ սինխրոն՝ ուղիղ եթերի միջոցով):

Քաղաքացի լրագրողների աշխատանքը հատկապես արդիական է դառնում ընտրությունների, քաղաքական իրադարձությունների, տեղական ու համաշխարհային ճգնաժամերի ժամանակ: Քաղաքացի լրագրողների դերը կարևոր է այն թեմաների լուսաբանման գործում, որոնք կարող են ավելի քիչ լուսաբանվել ավանդական լրատվամիջոցների կողմից: Քաղաքացիների ներգրավվածության այս տեսակը տեղի է ունենում նաև ի հակադրություն հիմնական լրատվամիջոցներում տարածված պատմություններին, երբ անհրաժեշտ է այլընտրանքային հեռանկար ներկայացնել:

Քաղաքացի լրագրողի նկարահանած նյութը պետք է ունենա տեղեկատվական արժեք և լրատվական նպատակ: Հետևաբար, միայն այն, որ ինչ-որ մեկն օգտագործում է բջջային հեռախոսը տեսանյութ ձայնագրելու և այնուհետև այն վերբեռնում սոցիալական մեդիայի իր էջ, չի դարձնում նրան քաղաքացի լրագրող:

«Քաղաքացիական լրագրություն» եզրույթը դեռ քննարկման առարկա է: Գրականության մեջ կհանդիպեք «մասնակցային լրագրություն» (“participatory journalism”) եզրույթին կամ այսպես կոչված Հասարակական լրագրություն. („Grassroots Journalism“). Այս տերմինները պատահական չեն. Քաղաքացի լրագրողները չունեն սահմանված մասնագիտական շրջանակներ, և հենց այդպիսի ազատ ձևաչափով բովանդակություն ստեղծելով է, որ նրանք ստանձնում են տարբեր սոցիալական դերեր:

2.1. Քաղաքացի լրագրողների կատեգորիաներ

Քաղաքացի լրագրողների տարբեր կատեգորիաներ կան: Այնուամենայնիվ, մենք միայն ընդգծենք մի քանիսը: Քաղաքացի լրագրողների ազգային ասոցիացիայի ուղեցույցում հեղինակները (Ross and Cormier, 2010) առանձնացնում են երեք կատեգորիա.

- 1) պատահական քաղաքացի լրագրող.
- 2) փաստաբանական (advocacy) քաղաքացի լրագրող.
- 3) քաղաքացի լրագրող.

Պատահական քաղաքացի լրագրողը նա է, ով հանկարծ հայտնվում է իրադարձությունների էպիկենտրոնում և ֆիքսում այս կամ այն միջադեպը, որը հետո կիսվում է ինչ-որ սոցիալական ցանցում կամ հարթակում: Պատահական քաղաքացի լրագրողներն ավելի շատ կենտրոնացած են աուդիո-վիդեո և ֆոտոբովանդակություն ստեղծելու վրա: Տեքստային բովանդակությունը կարող է լինել նյութի նախադրյալը: (Միջազգային հանրությունում դեռ բանավեճ կա այն մասին, թե արդյոք իրադարձությունների պատահական դիտորդը պետք է կոչվի քաղաքացի լրագրող):

Շահերի պաշտպանության (advocacy) քաղաքացիական լրագրողը նա է, ով կիսում և պաշտպանում է որոշակի սոցիալական, քաղաքական, կրոնական կամ այլ տեսակետ: Այս դեպքում քաղաքացի լրագրողի դիրքորոշումը/կողմնակալությունը լիովին թափանցիկ է և հստակ: Փաստաբանական լրագրությունը և համերաշխության լրագրությունը (solidarity journalism) լավ են համապատասխանում այս տեսակի աշխատանքին:

Քաղաքացի լրագրողը նա է, ով սեփական նախաձեռնությամբ լուրեր է տարածում կամ իր կարծիքն է հայտնում որևէ իրադարձության մասին: Սա նորություն է ժողովրդի մասին, ժողովրդի համար, ժողովրդի կողմից:

Քաղաքացի լրագրողները անկախ, ժողովրդի համար, ազատ քաղաքացի լրագրողներ են: Նրանք սահմանափակված չեն լրագրողական մոտեցումներով եւ աշխատում են առանց խմբագրական վերահսկողության:

Քաղաքացի լրագրողները հավաքում, մշակում, հետազոտում, զեկուցում, վերլուծում և տարածում են նորություններ՝ օգտագործելով ինտերնետի միջոցով հասանելի մի շարք տեխնոլոգիաներ:

Միլլերը (2019) առանձնացնում է չորս կատեգորիա. Սրանք են.

- » մասնակից (participatory) քաղաքացի լրագրող.
- » Պարա (para) քաղաքացի լրագրող.
- » լրատվական լրատվամիջոցների դիտորդ (newsmedia watchdog) քաղաքացի լրագրող.
- » համայնքի (community) քաղաքացի լրագրող.

Մասնակից քաղաքացի լրագրողը նա է, ով նպաստում է ավանդական լրատվամիջոցներում նորությունների, կարծիքների և տեղեկատվական բովանդակության ստեղծմանը: Միլլերը մեջբերում է Ալլանին (2017) և բերում օրինակ, երբ քաղաքացի լրագրողները 100 լուսանկար, 20 տեսանյութ և 4000 տեքստային հաղորդագրություն են տրամադրել լրատվամիջոցներին 2005 թվականի Լոնդոնի պայթյուններին հաջորդած ժամերին: Նրանք ականատեսներ էին, և լրատվամիջոցները օգտագործում էին նրանց նյութերը, քանի որ չունեին բավարար ռեսուրսներ կամ հասանելիություն բովանդակությանը (Alan, 2007):

Ցույցերը լուսաբանելիս հատկապես ակտիվ են **պարաքաղաքացի լրագրողները**: Պարալրագրողները նրանք են, ովքեր «պատահաբար ներգրավվում են լրագրության մեջ» (Լարիկա, 2003, էջ 71): Պարալրագրողները ստեղծում և տարածում են նորություններ, կարծիքներ և տեղեկատվություն ընթացիկ իրադարձությունների մասին և ստեղծում ժամանակավոր միավորումներ կոնկրետ իրադարձության շուրջ: Պապախարիսը (2015) նշում է, որ նման միջավայրը «զգացմունքային նորությունների հոսք» է, որը վերաբերում է «նորությունների համատեղ ստեղծված կառուցմանը, որը հիմնված է սուբյեկտիվ փորձառությունների, կարծիքների և հույզերի վրա, և որն, իր հերթին, ամրապնդում և աջակցություն է ստանում առկա տեղեկատվական միջավայրից» (էջ 34): Շատ երկրներում լրագրողները բախվում են ռեպորտաժի սահմանափակումների, ինչը դժվարացնում է ավտորիտար ռեժիմների ներքո հանրությանը տեղեկատվություն տրամադրելը: Նման իրավիճակներում քաղաքացիները օգտագործում են կապի ապակենտրոնացված տեխնոլոգիաները՝ բարձրացնելու իրազեկությունը և շրջանցելու պետական վերահսկողությունը (Lotan et al. 2011): Ինչպես նշեցինք, նման քաղաքացի լրագրողները հատկապես ակտիվանում են ցույցերը լուսաբանելիս:

Քաղաքացի լրագրողը, **ով լրատվության դիտորդը**, նա է, ով ուսումնասիրում և քննադատում է լուրերի լուսաբանումը, լրատվամիջոցների ձեռքբերումները և գործունեությունը:

Համայնքի քաղաքացի լրագրողը կենտրոնանում է տեղական թեմաների կամ խորշ խնդիրների վրա, որոնք սովորաբար անտեսվում են պրոֆեսիոնալ լրագրողների կողմից (Ջոնսոն և Սթ. Ջոն, 2017; Ուոլ, 2015): Նա համայնքային ուղղվածություն ունեցող լրագրող է, ով լուսաբանում է լուրերը՝ նպատակ ունենալով լրացնել տեղեկատվական վակուումը ավանդական լրատվամիջոցներում և/կամ խթանել քաղաքացիական ներգրավվածությունը (Metzgar et al., 2011): Համայնքի քաղաքացի լրագրողը ստեղծում է խմբագրական ֆիլտրեր (այսպես կոչված, gatekeeping գործընթացում) տեղեկատվության ընտրությունից մինչև վերջնական հրապարակում՝ առանց ավանդական լրագրողների ներգրավման այս գործընթացում:

2.2. Քաղաքացի լրագրող և պրոֆեսիոնալ լրագրող

Մենք հաճախ ենք տեսնում քաղաքացիների՝ իրադարձության էպիկենտրոնում, օգտագործելով իրենց բջջային հեռախոսները՝ ձայնագրելու շուրջ կատարվողը: Նրանք ոչ պրոֆեսիոնալ լրագրողներ են, ոչ էլ նրանց մրցակիցները: Տարբեր մասնագիտությունների տեր մարդիկ պարզապես գիտեն իրենց ձեռք բերած նյութի ուժը ճշմարտությունը քարոզելու համար, և նրանք սովորություն ունեն փաստագրել իրադարձությունները:

▶ Ի՞նչ տարբերություն քաղաքացի լրագրողի և պրոֆեսիոնալ լրագրողի միջև:

Ի տարբերություն պրոֆեսիոնալ լրագրողի՝ քաղաքացի լրագրողը կարող է լուսաբանել մի նյութ, որի գլխավոր հերոսն է: Այս առումով նա անցնում է մասնագիտական «կարմիր գիծը»՝ եթե պրոֆեսիոնալ լրագրողը դիտորդ է, քաղաքացի լրագրողը կարող է իրադարձությունները նկարագրել իր տեսանկյունից: Տարբերությունները ներառում են մի շարք բնութագրեր, որոնք տարբեր կերպ են դրսևորվում տեղեկատվության ձեռքբերման, մշակման և տարածման մեջ և արտացոլված են Ադյուսակ N1-ում:

Աղյուսակ 1. Տարբերությունները պրոֆեսիոնալ և քաղաքացի լրագրողի միջև

Առանձնահատկություններ	Պրոֆեսիոնալ լրագրող	Քաղաքացի լրագրող
Մասնագիտական կրթություն և որակավորում	Շատ դեպքերում նրանք ստացել են կրթություն և/կամ մասնագիտական վերապատրաստում լրագրության կամ հաղորդակցության ոլորտում:	Հաճախ չունի լրագրողական կրթություն և/կամ ՉԼՄ-ներում աշխատելու փորձ:
Ստանդարտներ և էթիկա	Գործում է մասնագիտական և էթիկական չափանիշներին համապատասխան:	Այն պաշտոնապես սահմանափակված չէ պրոֆեսիոնալ լրագրողական էթիկայի չափանիշներով:
Աղբյուրների օգտագործում և ստուգում	Հաճախ օգտվում է պաշտոնական աղբյուրներից և պարտավոր է ստուգել տեղեկատվությունը:	Հենվում է իրադարձությունների, պատմությունների կամ սոցիալական ցանցերում տարածված ականատեսների վկայությունների վրա, որոնք միշտ չէ, որ կարող են ստուգվել:
Աշխատավայր և ֆինանսավորում	Նա աշխատում է լրատվամիջոցներում, որտեղ ունի աշխատավարձ, աշխատատեղ, այլ ռեսուրսներ:	Նա պաշտոնապես զբաղված չէ լրատվամիջոցներում, բովանդակություն է ստեղծում կամավոր, հանրային հողի վրա:
Անձնական բրենդինգ, պատկանելություն	Գործում է լրատվական կազմակերպության անունից, որն ունի խմբագրական քաղաքականություն: Հաշվետու է ընկերության և նրա ղեկավարության առաջ:	Լրատվամիջոցների հետ կապված չէ: Տեղեկատվություն է տարածում իր անվան տակ և սեփական հարթակներում

▶ **Ի՞նչ ընդհանրություն ունեն քաղաքացի լրագրողը և պրոֆեսիոնալ լրագրողը:**

Քաղաքացի և պրոֆեսիոնալ լրագրողներն ունեն նաև ընդհանուր հատկանիշներ. Մասնավորապես.

- » Երկուսն էլ նպատակ ունեն հանրությանը տեղեկացնել ընթացիկ իրադարձությունների և ինդիքների մասին;
- » Արժեքավոր արտադրանք ստեղծելու համար անհրաժեշտ է, որ նյութը լինի տեղեկատվական, ներառի լրագրողական պատմվածքի տարրեր, ռեպորտաժ և/կամ տեսողական պատմություն, բացատրություն և այլն: Ուստի ցանկացած ՈՒՂԻՂ(LIVE) հեռարձակում քաղաքացիական լրագրություն չէ:
- » Երկուսն էլ օգտագործում են տարբեր մեթոդներ և հարթակներ տեղեկատվություն հավաքելու, մշակելու և տարածելու համար:
- » Երկուսն էլ օգտագործում են վիդեո, աուդիո, ֆոտո և տեքստային նյութեր տեղեկատվություն տարածելու համար:

Ինչպես լրագրողները, քաղաքացիները նույնպես օգտվում են այսպես կոչվածից Doorstepping-ի մեթոդը.

այն է, երբ լրագրողները չպլանավորված, ուղղակիորեն կապվում են հարցվողների հետ և հարցեր տալիս նրանց, երբ նրանց չեն սպասում: Այս մեթոդն օգտագործվում է հանրության համար կարևոր տեղեկատվություն ստանալու և անհապաղ արձագանք ապահովելու համար:

Պրոֆեսիոնալ լրագրողների համար սա հաճախ պլանավորված և ռազմավարական կառավարվող գործընթաց է, որը հաշվի է առնում իմբպարական չափանիշները: Քաղաքացի լրագրողները նույնպես հաճախ են օգտվում doorstepping-ից, քանի որ պատահաբար հայտնվում են կարևոր իրադարձությունների էպիկենտրոնում, բախվում հասարակական գործիչների հետ, իսկ հետո իմպուլսիվ փորձում նրանցից տեղեկատվություն ստանալ:

Տարբերությունները և նմանությունները ցույց են տալիս, որ պրոֆեսիոնալ և քաղաքացի լրագրողների դերը կարևոր է տեղեկատվության շրջանառության գործընթացում, թեև նրանց գործելաոճը, առօրյան, պարտականությունները և ռեսուրսները տարբերվում են:

2.3. Զաղաքացի լրագրող և ազդարարող (Whistleblower)

Ազդարարը (Whistleblower) այն անձն է, ով բացահայտում է խախտումները կազմակերպության ներսում և հրապարակում է տեղեկատվություն ոչ էթիկական վարքագծի մասին՝ հանրությանը տեղեկացնելու համար: Այն հաճախ գործում է անանուն՝ անվտանգության նկատառումներից ելնելով:

► **Ո՞րն է տարբերությունը ազդարարի և քաղաքացի լրագրողի միջև:**

Թեև ազդարարները և քաղաքացի լրագրողները երկուսն էլ կարևոր դեր են խաղում թափանցիկության և արդարության ապահովման գործում, նրանց գործառույթները, գործունեության շրջանակը և մոտեցումները զգալիորեն տարբերվում են, ինչպես արտացոլված է Աղյուսակ 2-ում:

Աղյուսակ 2. ազդարարների և քաղաքացի լրագրողների համեմատություն

Առանձնահատկություններ	Այսպես կոչված. Whistleblower	Քաղաքացի լրագրող
Գործունեության համատեքստը և շրջանակը	Գործում է կազմակերպչական մակարդակում առկա կոռուպցիայի, հանցագործության կամ սպառնալիքների համատեքստում: Սովորաբար, այն գործում է կազմակերպության ներսում առկա տեղեկատվության հիման վրա:	Հրապարակում է կարևոր իրադարձությունները հանրային մակարդակով: Դա կարող է լինել փողոցում արված տեսանյութեր, ընտրությունների ընթացքի դիտարկում, ճգնաժամերի փաստագրում և այլն:
Մարտահրավերներ	Հաճախ իրավական պաշտպանության կարիք ունեն. նրանց գործունեությունը պարունակում է անվտանգության ռիսկեր, այդ թվում՝ վրեժխնդրություն:	Նրանք կարող են ապատեղեկատվություն տարածել. նրանց գործունեությունը ներառում է անվտանգության ռիսկեր:
Ռեսուրսներ և գործիքներ	Կազմակերպության ներքին փաստաթղթեր, ապացույցներ և/կամ գաղտնի տեղեկատվություն, որոնք կարող են հրապարակվել լրատվամիջոցներին կամ այլ կերպ հրապարակվել:	Միջադեպի վայրում արված տեսանյութեր և լուսանկարներ, որոնք կարող են տարածվել Սոցիալական ցանցերով, սմարթֆոններով:

Ինչպես տեսնում ենք Whistleblower-ը, ազդարարները և քաղաքացի լրագրողները կարևոր դեր են խաղում արդարության և թափանցիկության ապահովման գործում:

3. Բաղաքացի լրագրողների յոթ պատմություն

Չնայած տեխնոլոգիաների զարգացմանը զուգընթաց արագ զարգանում է քաղաքացիական լրագրությունը, սակայն արդեն կան օրինակներ, որոնք հաստատում են այս ուղղության հեռանկարները: Ռեզոնանսային պատմությունները ներառում են հանցագործություններ, բնական աղետներ, ահաբեկչական գործողություններ, քաղաքական ճգնաժամեր, հեղափոխություններ և այլն:

Առաջին հաջող օրինակը: 2000 թվականին հարավկորեացի առցանց ձեռնարկատեր Օհ Յոն-հոմ հայտարարեց, որ «յուրաքանչյուր քաղաքացի լրագրող է»: Նա դժգոհ էր հարավկորեական ավանդական մամուլից և իր երեք գործընկերների հետ հիմնեց իր ամենօրյա առցանց թերթը: Նա ֆինանսներ չունեի մասնագետներ վարձելու և թերթ տպելու համար, ուստի կամավորների հետ ստեղծեց OhmyNews կայքը, որը աշխատանքը բաժանեց 727 քաղաքացի լրագրողների միջև՝ նախ մեկ երկրում, և մինչև 2007 թվականն աճել էր մինչև 50,000 լրագրող 100 երկրներում:

„Rappler“ քարոզարշավը (Ֆիլիպիններ, մայիսի 10, 2010). Ֆիլիպինցի լրագրող և Նոբելյան մրցանակի դափնեկիր Մարիա Ռեսայի հիմնադրած լրատվամիջոցը քվեարկության օրը՝ 2010 թվականի մայիսի 10-ին, գրանցված էր 90,000 քաղաքացի լրագրող: Իր գրքում Մարիա Ռեսան բացատրում է, որ Ֆիլիպիններում քաղաքացի լրագրողների աշխատանքը հանցագործության կանխարգելման ազդեցություն է ունեցել:

“... Բաղաքացի լրագրողները հաճախ են բացահայտել կոռուպցիան, կաշառակերությունը, ընտրական բռնությունները, միջամտությունները և այլ խախտումներ: Նրանց գործողություններով օրակարգ է սահմանվել՝ տարբեր թեկնածուներ և նրանց համախոհներն այլևս չէին կարող այդքան հեշտությամբ խախտել ընտրական օրենսգիրքը: Բջջային հեռախոս ունեցող յուրաքանչյուր ոք կարող էր նկարահանել դրանք, իսկ հետո այդ փաստերը կհեռարձակվեն ABS-CBN-ով» (Էջ 131):

Ջորջ Ֆլոյդի գործը (ԱՄՆ, մայիսի 25, 2020). Երբ 17-ամյա Դարնելա Ֆրեյզերը իր հեռախոսով [նկարահանեց](#) Ջորջ Ֆլոյդի սպանությունը փողոցում ԱՄՆ-ում:

Մի երիտասարդ կին ականատես է եղել ոստիկանների կողմից բռնության ենթարկված սեւամորթ տղամարդու ձեռքակալությանը. Եթե չլիներ այս 10 րոպեանոց [տեսանյութը](#)¹, հասարակությունը չէր տեսնի իրական պատկերը: Տեսանյութի հրապարակմանը հաջորդել են համատարած բողոքի ակցիաներ, իսկ ոստիկանը ենթարկվել է քրեական պատասխանատվության և մեղավոր ճանաչվել: Տեսանյութը կօգտագործվի նաև դատարանում: Թեև Ֆանիելլա Ֆրեյզերը պրոֆեսիոնալ լրագրող չէ, սակայն 2021 թվականին նա ստացել է [Պուլիտցերյան մրցանակի խորհրդի հատուկ մրցանակը](#). Պուլիտցերյան մրցանակի խորհրդի համանախագահ Մինդի Մարկեսը արարողության ժամանակ [ասաց](#): «Ֆլոյդի պատմությունը հատկապես ուշագրավ է ոչ միայն այն պատճառով, որ այն ընդգծում է լրագրողների էական դերը, այլև հասարակ քաղաքացիների աճող կարևորությունը/դերը ճշմարտության և արդարության պաշտպանության գործում»:

¹ 2025 թվականի հունվարի դրությամբ տեսանյութը Meta/Facebook հարթակում ունեցել է 1,800,000 դիտում, 27,600 մեկնաբանություն և 37,000 արձագանք:

Tahrir Square Protests (Եգիպտոս, 2011) - Արաբական գարնան ժամանակ քաղաքացի լրագրողներն ու ակտիվիստներն օգտագործում էին սոցիալական ցանցերը (Twitter, Facebook)՝ ավանդական լրատվամիջոցների կողմից արգելափակված բողոքի ակցիաների մասին տեղեկատվություն տարածելու համար: Տեսանյութերն ու լուսանկարները լայն տարածում գտան սոցիալական ցանցերում և կարևոր աղբյուր դարձան միջազգային լրատվամիջոցների համար (**Աղբյուր՝** BBC News)

Բոստոնի մարաթոնի պայթյունները (2013): 2013 թվականի Բոստոնի մարաթոնի [պայթյունները](#) ողբերգական ահաբեկչություն էին, որը տեղի ունեցավ 2013 թվականի ապրիլի 15-ին, Բոստոնի ամենամյա մարաթոնի ժամանակ: Երկու ինքնաշեն ռումբ պայթել են վերջնագծի մոտ, ինչի հետևանքով երեք մարդ զոհվել է, ավելի քան 260-ը վիրավորվել: Հետաքննության ընթացքում FBI-ի վերլուծաբանները մանրամասն ուսումնասիրել են ոչ միայն մարաթոնի վայրում տեղադրված տեսախցիկները, այլև հանդիսատեսների կողմից իրենց հեռախոսներով արված լուսանկարներն ու տեսագրությունները: Արդյունքում նրանց հաջողվել է բացահայտել երկու կասկածյալի ինքնությունը: Իշխանությունները հանրությանը հրապարակել են կասկածյալների լուսանկարները և օգնություն խնդրել նրանց ինքնությունը պարզելու համար: Այս լուսանկարները լայն տարածում գտան և մեծ արձագանք գտան հանրության կողմից:

Ջրհեղեղ Թբիլիսիում (Վրաստան, հունիսի 13, 2015 թ.) - Այս ջրհեղեղը Վրաստանի Նորագույն պատմության մեջ ամենախոշորներից մեկն է: Հունիսի 13-ի գիշերը Վերե գետի վարարման հետևանքով զոհվել է 21 մարդ, 2 մարդ անհետ կորել է, աղետից տուժել են հարյուրավոր մարդիկ, տուժել է նաև Թբիլիսիի կենդանաբանական այգին, որի բնակիչների մի մասը ջրհեղեղից զոհվել է, իսկ մյուսները փախել են քաղաք: Աղետի կադրերը տարածվել են սոցիալական ցանցերում, և շատերն այդ մասին իմացել են սոցցանցերի միջոցով: Մարդիկ այդ վայրից տեսանյութեր, լուսանկարներ արեցին, ինչը [Համերաշխություն](#) առաջացրեց համայնքում, ինդի շուրջ համախմբում եղավ, և շատ կամավորներ ներգրավվեցին տուժածներին օգնելու և տարածքները մաքրելու համար: Նաև նյութեր են պատրաստվել, որոնցում քաղաքացիները մարդկանց զգուշացնում էին, որ կարող են լսել վայրի կենդանիների ձայները: Թեև որոշ տեսանյութեր կեղծ են, իսկ որոշներում կենդանիների ձայներ ընդհանրապես չեն լսվել, այնուամենայնիվ [քաղաքացիների ներգրավվածություն](#) ու զգուշավորությունը օգնեցին գործընթացին:

Հետընտրական քարոզարշավ «Ես տեսա կեղծիք» (Վրաստան, 2024 թվականի խորհրդարանական ընտրություններ հետքարոզարշավ) - Վրաստանում 2024 թվականի խորհրդարանական ընտրություններից հետո սոցիալական ցանցերում քարոզարշավ է սկսվել՝ կոչ անելով քաղաքացիներին տեղադրել ցանկացած խախտում՝ «Ես տեսել եմ կեղծիք» հեշթեգով: Այս կերպ հայտնաբերված բազմաթիվ նյութեր հասարակական կազմակերպությունների կողմից ներկայացվել են որպես կեղծիքների ապացույց:

4. Լրատվամիջոցների և քաղաքացիական լրագրողների համագործակցություն

Քաղաքացի լրագրողները լրատվամիջոցների փրկօղակ են ընտրությունների և ճգնաժամերի ժամանակ: Այն վայրերում, որտեղ պրոֆեսիոնալ լրատվամիջոցները չեն կարող հասնել, քաղաքացի դիտորդները և քաղաքացի լրագրողները կարևոր դեր են խաղում և հանդես են գալիս որպես «Պահապան շներ» (“Watchdogs”): Թեև նրանք զբաղված չեն լրատվական կազմակերպություններում, սակայն կարող են լինել այսպես կոչված Օգտագործեք սմարթֆոններ՝ տեսանյութեր և լուսանկարներ անելու, տարբեր սոցիալական հարթակներում ուղիղ եթերում և կարևոր նորություններ տարածելու համար:

Քաղաքացի լրագրողները կարող են անուղղակիորեն տարբեր ձևերով «համագործակցել» լրատվական կազմակերպության հետ:

Երբ լրատվական կազմակերպությունը հրապարակում է քաղաքացի լրագրողի նկարահանած նյութը, նյութն անցնում է խմբագրական ֆիլտրով և, հետևաբար, անուղղակիորեն դառնում է քաղաքացու ինստիտուցիոնալ աջակիցը:

Այս համագործակցությունը կարող է տարածվել նաև մասնագիտական և/կամ իրավական վեճերի վրա: Նման համագործակցությունը կարող է օգտակար լինել, երբ քաղաքացին տարածում է գաղտնի ճայնագրություն կամ պաշտպանում է աղբյուրի գաղտնիությունը, քանի որ քաղաքացի լրագրողները չունեն նույն պաշտպանության մեխանիզմները, ինչ պրոֆեսիոնալ լրագրողները:

5. Օրենսդրություն և նախադեպային իրավունք

Քաղաքացի լրագրողների և պրոֆեսիոնալ լրագրողների միջև տարբերությունը հաճախ սահմանվում է նրանց իրավունքների և պարտականությունների շրջանակով, ինչը երևում է նաև օրենսդրության մեջ և դատական նախադեպերում: Միջազգային և ներքին իրավական համատեքստում խոսքի և լրատվամիջոցների ազատության ապահովման կարևոր փաստաթղթերն են:²

» **Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր** : 19-րդ հոդվածում ասվում է. «Յուրաքանչյուր ոք ունի կարծիքի և արտահայտվելու ազատության իրավունք»: Այս ազատությունը ներառում է կարծիք ունենալու և տեղեկատվություն ու գաղափարներ փնտրելու, ստանալու և տարածելու իրավունքը ցանկացած լրատվամիջոցի միջոցով և անկախ սահմաններից»:

» **Միավորված ազգերի կազմակերպության Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր (ICCPR)**: 19-րդ հոդվածը երաշխավորում է խոսքի ազատությունը, որը ներառում է բոլորին, այդ թվում՝ քաղաքացի լրագրողներին:

» **Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիա (ECHR)**: 10-րդ հոդվածը պաշտպանում է խոսքի և խմբագրական գործունեության ազատությունը, որը վերաբերում է ինչպես պրոֆեսիոնալ, այնպես էլ քաղաքացիական լրագրողներին:

Վրաստանի օրենսդրությունը հստակորեն չի տարբերում լրագրողի և քաղաքացի լրագրողի կարգավիճակը, թեև որոշ կանոնակարգեր սահմանում են մասնագիտական չափանիշներ և հավատարմագրված լրագրողների իրավունքներն ու պարտականությունները:

Վրաստանի Սահմանադրությունը, խոսքի և արտահայտվելու ազատության մասին օրենքը և Մամուլի և այլ լրատվամիջոցների մասին օրենքը. Լրագրողների իրավունքներն ու պաշտպանությունը հստակ սահմանված են՝ ներառյալ նրանց աղբյուրների պաշտպանության և տեղեկատվության հասանելիության երաշխիքները: Քաղաքացի լրագրողները չեն տարածվում այս օրենքով, թեև խոսքի ազատությունը երաշխավորված է Սահմանադրության 17-րդ հոդվածով:

» **«Հեռարձակման մասին» Վրաստանի օրենքը**. Այն նպատակ ունի ստեղծել պետական միջամտությունից անկախ հանրային հեռարձակում և կարգավորել լրատվական ոլորտը՝ արդարության, անաչառության և թափանցիկության սկզբունքներով: Օրենքն ապահովում է խոսքի ազատությունը, խթանում է մրցակցությունը և հավասարությունը լրատվամիջոցների ծառայություններ մատուցողների միջև:

» **Վրաստանի ընտրական օրենսգիրք** Ընտրությունների ընթացքը լուսաբանելու համար պահանջում է մամուլի և այլ լրատվամիջոցների հավատարմագրում: Այս ընթացակարգը չի տարածվում քաղաքացի լրագրողների վրա:

² Լրագրողների անվտանգության և արտահայտման ազատության հետ կապված հիմնական տեքստերի, հռչակագրերի, որոշումների, բանաձևերի և կոնվենցիաների ոչ ամբողջական ցանկը տես UNESCO-ի էջում, հասանելի է՝ <https://www.unesco.org/en/safety-journalists/basic-texts> (Վերջին դիտում 20.01.2025):

5.1. Միջազգային և տեղական դատական պրակտիկա

Միջազգային առումով կան հետաքրքիր նախադեպային որոշումներ, որոնք ընդգծում են քաղաքացի լրագրողի և պրոֆեսիոնալ լրագրողի գործունեության խաչմերուկը: Մենք կտանք մի քանի նման օրինակ:³

1. GLIK V. CUNNIFE (ԱՄՆ, 2011). Այս նախադեպը ամենահայտնի դեպքերից է, երբ ամերիկյան դատարանը 2016 թվականին կայացրած որոշմամբ քաղաքացուն իրավունք է տվել տեսանկարահանել ոստիկանության գործողությունները հանրային վայրերում: Դատարանը որոշել է, որ նման գործունեությունը չի պահանջում լրագրողական կարգավիճակ և պաշտպանված է Միացյալ Նահանգների Սահմանադրության առաջին փոփոխությամբ:

2. OBERSCHLICK V. AUSTRIA (ECHR, 1997): Այս գործը վերաբերում էր լրագրողների համատեքստում արտահայտվելու ազատությանը և կարևորում էր լրագրողական գործունեության առանձնահատուկ դերը ժողովրդավարության պաշտպանության գործում: Այնուամենայնիվ, որոշման մեջ առանձին չի դիտարկվել քաղաքացի լրագրողների կարգավիճակը, թեև Կոնվենցիայի պաշտպանության շրջանակը տարածվում է նաև նրանց վրա:

3. Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary (ECHR, GC, 2016), Դատարանը հիմնվել է Cengiz and Others v. Թուրքիա (2015), որոշում է կայացվել՝ նշելով, որ ավանդական լրատվամիջոցների կողմից անտեսված քաղաքական բովանդակությունը հաճախ տարածվում է որոշ կայքերի միջոցով, ինչը նպաստում է քաղաքացիական լրագրության զարգացմանը: Այն ընդգծում է, որ համապատասխան ծառայությունների արգելափակումը օգտատերերին զրկում է տեղեկատվություն ազատորեն ստանալու և տարածելու հնարավորությունից:

4. Վրաստանի դատարաններում չկան հայտնի նախադեպային որոշումներ, որոնք տարբերակում են քաղաքացի և պրոֆեսիոնալ լրագրողներին, թեև հետաքրքիր է գաղտնի ձայնագրության օգտագործման և աղբյուրի գաղտնիության պահպանման պրակտիկան:

5.2. Թաքնված գրառումների օգտագործումը

Գաղտնի ձայնագրության օգտագործումը կարող է իրավական ռիսկեր առաջացնել քաղաքացի լրագրողների համար, քանի որ նրանց պաշտոնական մասնագիտական կարգավիճակը չի ճանաչվում դատարանում:

Սա դժվարացնում է ձայնագրության «հանրային շահի» արդարացումը: **Պրոֆեսիոնալ լրագրողների** համար մասնագիտական կարգավիճակը և լրատվական կազմակերպության աջակցությունը կարող են լրացուցիչ պաշտպանություն ապահովել: Նման դեպքում դատարանը գաղտնի ձայնագրությունը կարող է ապացույց համարել, եթե այն ծառայում է հանրային շահին և չի խախտում օրենքը: Այս բնութագրերը արտացոլված են աղյուսակ N 3-ում:

³ translate into armenian: ECHR-KS Key theme – Article 10 Contributions to public debate: Journalists and other actors, (Last updated: 31/08/2024), հասանելի է՝ <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/contributions-to-public-debate-journalists-and-other-actors> (Վերջին դիտում՝ 20.01.2025): Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի փաստաթուղթը պարունակում է քաղաքացիական լրագրողների գործունեության վերաբերյալ բացատրություններ, որոնք օգտվում են արտահայտման ազատության պաշտպանությունից (ՄԻԵԴ-KS, Հոդված 10):

Աղյուսակ N3. Թաքնված գրառումների օգտագործումը

Առանձնահատկություններ	Քաղաքացի լրագրողներ	Պրոֆեսիոնալ լրագրողներ
<p>Իրավական կարգավիճակ</p>	<p>Նրանք չունեն ճանաչված մասնագիտական կարգավիճակ, ինչը դժվարացնում է գաղտնի ձայնագրության «հանրային շահի» արդարացումը:</p>	<p>Մասնագիտական կարգավիճակը և լրատվամիջոցների կողմից աջակցությունը կարող են լրացուցիչ պաշտպանություն լինել:</p>
<p>Հանրային շահի հիմնավորում</p>	<p>Եւ Իրավական ռիսկերը մեծ են, քանի որ դրանք չեն կարող արդարացնել թաքնված ձայնագրության ստեղծումը դատարանում:</p>	<p>Գաղտնի ձայնագրությունը կարող է դիտարկվել դատարանում, եթե այն ծառայում է հանրային շահին և չի խախտում օրենքը:</p>
<p>օգտագործել որպես ապացույց</p>	<p>Գաղտնի ձայնագրությունը որպես ապացույց ընդունելն ավելի դժվար է պաշտոնական մասնագիտական կարգավիճակի բացակայության պատճառով:</p>	<p>Այն կարող է ընդունվել դատարանի կողմից, եթե Հիմնավորվում է, որ ձայնագրությունը չի խախտում օրենքը և ծառայում է հանրային շահին:</p>
<p>Անձնական պատասխանատվություն</p>	<p>Իրավական պատասխանատվությունն ամբողջությամբ կրում են քաղաքացի լրագրողները՝ առանց կազմակերպչական աջակցության:</p>	<p>Լրատվամիջոցների կազմակերպության՝ իրավական օգնություն ցուցաբերելու կարողությունը նվազեցնում է պատասխանատվության ռիսկը:</p>

5.3. Աղբյուրի գաղտնիության պաշտպանություն

Վրաստանում աղբյուրների գաղտնիության պաշտպանությունը այն կարևոր մեխանիզմներից մեկն է, որը լրագրողները կարող են օգտագործել տեղեկատվության ազատության պաշտպանության համատեքստում: Գործնականում պրոֆեսիոնալ լրագրողները ավելի բարձր ճանաչում են վայելում, հատկապես, եթե նրանք աշխատում են լրատվական կազմակերպությունում: **Քաղաքացի լրագրողների համար** սա էլ ավելի դժվար է դառնում, ինչպես արտացոլված է աղյուսակ N3-ում:

Աղյուսակ N4. Աղբյուրի գաղտնիության պաշտպանություն

Բնութագրական	Պրոֆեսիոնալ լրագրող	Քաղաքացի լրագրող
Իրավական պաշտպանություն	Քրեական գործերով վկան պարտավոր չէ ցուցմունք տալ մասնագիտական գործունեությունից ստացված տեղեկատվության վերաբերյալ:	Այն հազվադեպ է պաշտպանվում, քանի որ չունի պաշտոնական կարգավիճակ: Պաշտպանված է որպես քաղաքացիական անձ:
Լրատվամիջոցների աջակցություն	Ունի ինստիտուցիոնալ աջակցության և պաշտպանության մեխանիզմներ:	Այն չունի աջակցություն և ինստիտուցիոնալ պաշտպանություն:
Դատարանում աղբյուրի պաշտպանություն	Այն պաշտպանված է, եթե խոսքը վերաբերում է պետական անվտանգությանը կամ ծանր հանցագործությանը:	Աղբյուրի պաշտպանության պահանջը թույլ է:

Աղբյուրի գաղտնիության պաշտպանությունը Վրաստանում նախատեսված է օրենքով և պաշտպանում է խոսքի և արտահայտվելու ազատությունը: Այնուամենայնիվ, քաղաքացիական լրագրողների համար այս պաշտպանության արդյունավետությունը թույլ է, քանի որ նրանք չունեն մասնագիտական ճանաչում և ինստիտուցիոնալ աջակցություն:

6. Այս առումով էլ ավելի կարևոր է դառնում լրատվամիջոցների հետ քաղաքացիների

Էթիկական լրագրությունը հանրության իրազեկման, բազմակարծության, ժողովրդավարական արժեքների և արդարության ապահովման հիմնական մեխանիզմներից է: [Վրաստանի լրագրողական էթիկայի խարտիան](#) լրատվամիջոցների ինքնակարգավորվող մարմին է, որը ստեղծվել է 2009 թվականին և սահմանում է Վրաստանում լրատվամիջոցների էթիկական աշխատանքի չափանիշները: Խարտիան սահմանում է [11 հիմնական սկզբունքներ](#), որոնք ապահովում են լրագրողների գործունեության էթիկական շրջանակը: Այս սկզբունքները կոչ են անում լրատվամիջոցների ներկայացուցիչներին պատասխանատու լինել տեղեկատվության ձեռքբերման, մշակման և տարածման հարցում: Այս սկզբունքները նաև արժեքավոր ուղեցույց են քաղաքացի լրագրողների համար, քանի որ նրանց աշխատանքն ուղղակիորեն ազդում է հանրային իրազեկման և ժողովրդավարական գործընթացների վրա:

Ի տարբերություն ՉԼՄ-ներում աշխատող լրագրողի՝ քաղաքացի լրագրողը գերծ է խմբագրական ֆիլտրերից և բյուրոկրատիայից:

Նա համաձայն չէ խմբագրի կամ պրոդյուսերի հետ, թե որ լուրերը պետք է տարածվեն, ինչ հերթականությամբ, ովքեր պետք է ընտրվեն որպես պատասխանողներ և ինչ աղբյուրներ պետք է օգտագործվեն, որքան ժամանակ հատկացվի պատմությանը, ինչպես փաթեթավորվի այն այլ նյութերի հետ կապված, ինչ հարթակում պետք է տարածվի տեղեկատվությունը և այլն: Սակայն այս դեպքում պատասխանատվությունը նույնպես մեծանում է եւ այն ամբողջությամբ ընկնում է մեկ քաղաքացու վրա, ոչ թե լրատվամիջոցի՝ որպես ինստիտուտի: Այս գործոնը կարող է աշխատել ինչպես ինքնազբաղվածությունը նվազեցնելու, այնպես էլ, ընդհակառակը, բարձրացնել անապահովության և վախի զգացումը:

Սակայն վստահության ձեռքբերումը կարելի է թե՛ պրոֆեսիոնալ, թե՛ քաղաքացի լրագրողների համար: Գործնականում առկա է առանց ստուգման տեղեկատվության տարածման հնարավորություն: Քանի որ քաղաքացի լրագրողները պրոֆեսիոնալ լրագրողներ չեն, նրանք կարող են բաց թողնել լրագրության ամենակարեւոր սկզբունքը՝ փաստերի ստուգումը: Նրանք կարող են ակամա դառնալ ապատեղեկատվություն փոխանցող: Նման դեպքում մեծանում է ռիսկը, որ քաղաքացի լրագրողը կդառնա ապատեղեկատու և «պարարտ հող» կստեղծի ապատեղեկատվության, այսպես կոչված, պարույրի համար: [Շրջանաձև կամ պարուրաձև ապատեղեկատվություն](#) մի երևույթ է, երբ կեղծ կամ ապակողմնորոշիչ տեղեկատվությունը շրջանառվում և ուժեղանում է կոնկրետ աղբյուրների ցանցում՝ ստեղծելով վստահելիության պատրանք և համատարած ընդունում: Այս գործընթացը կարող է ներառել լրատվամիջոցներ, սոցիալական մեդիա հարթակներ և շահագրգիռ լայն խմբեր: Նույն տեղեկատվության բազմակի տարածումը դարձնում է այն օրինական և դժվար հերքելի:

7. Քաղաքացի լրագրողների դերը ընտրությունների և ճգնաժամերի ժամանակ

Լրատվամիջոցները կարևոր դեր ունեն ընտրողների իրազեկման և ընտրական գործընթացի թափանցիկության ապահովման գործում: Լրատվամիջոցների դերը չափազանց կարևոր է նաև ընտրություններում ներգրավված կուսակցությունների հաշվետվողականության բարձրացման գործում: Լրատվամիջոցների և քաղաքացի լրագրողների կողմից ընտրական խնդիրների լուսաբանումը և իրադարձությունների փաստագրումը ներառում է ոչ միայն ընտրությունների օրը, այլև նախընտրական և հետընտրական շրջանները:

Վրաստանում 2024 թվականի խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ ավանդական և առցանց լրատվամիջոցները զգալի մարտահրավերների բախվեցին յուրաքանչյուր ընտրատեղամասում տեղեկատվության հասանելիության և լուսաբանման առումով: Վրաստանում ընտրություններն անցկացվել են 3310 ընտրատեղամասերում, որոնցից 67-ը՝ արտասահմանում: Վրացական լրատվամիջոցները (հատկապես քննադատական, անկախ և տարածաշրջանային լրատվամիջոցները) չունեին բավարար ռեսուրսներ՝ արագորեն լուսաբանելու ընտրությունները և/կամ բոլոր ընտրատեղամասերում տեղեկատվություն ստանալու համար:

2024 թվականի մեդիա միջավայրի ուսումնասիրությունը նշում է, որ նախընտրական շրջանում քաղաքացի լրագրողների հետ համագործակցելու պրակտիկան ակնհայտ էր բոլոր մարզերում և հատկապես լրացրեց վակուումը փոքր լրատվամիջոցներում: Քաղաքացի լրագրողների կողմից իրական ժամանակում տրամադրված տեղեկատվությունը ոչ միայն հանրությանը տրամադրեց անհրաժեշտ տեղեկատվություն, այլև դարձավ ընտրությունների գնահատման գործընթացի կարևոր ապացույց՝ ընդգծելով, այսպես կոչված (grassroots), զանգվածային լրատվամիջոցների ուժը ժողովրդավարության պաշտպանության գործում:

[Քաղաքական քննադուր](#) և լրատվամիջոցների վրա դրված իրավական սահմանափակումների ֆոնին քաղաքացիներն արձանագրել են ընտրողներին ահաբեկելու, ընթացակարգային թերությունների և հնարավոր կեղծիքների դեպքեր:

▶ **Իրավական համատեքստ. ի՞նչ պետք է իմանա քաղաքացի լրագրողը:**

Լուսանկարչությունը և տեսանկարահանումը կարգավորվում են Վրաստանի օրենսդրությամբ, որը սահմանափակում է լրատվամիջոցների ներկայացուցիչներին ընտրատեղամասերում նկարահանելու 10 րոպեով: Օրենքն արգելում է ընտրատեղամասերում լուսանկարչական կամ այլ էլեկտրոնային հսկողության, ձայնագրող սարքերի, տեսախցիկների և բջջային հեռախոսների օգտագործումը: Այս միջոցառման նպատակն է պաշտպանել ընտրողների գաղտնիությունը և ապահովել քվեարկության գործընթացի ամբողջականությունը: Տեսականորեն այս կարգավորումը տեղին է, սակայն գործնականում սահմանափակում է դիտորդների՝ խախտումները հայտնաբերելու հնարավորությունը:

Ինչպես ցույց տվեցին 2024 թվականի վրացական ընտրությունների լուսաբանումը, այս տեսակի ժողովրդական լրագրությունը բացահայտում է իրադարձություններ, որոնք ավանդական լրատվամիջոցները կարող են բաց թողնել: Սա կարող է լինել ենթադրյալ խարդախություն կամ ընթացակարգային խախտումներ: Քաղաքացիական լրագրությունն այս կերպ նպաստում է առավել թափանցիկ և արդար ընտրական միջավայրի ստեղծմանը: Սոցիալական մեդիա հարթակների շնորհիվ այս տեղեկատվությունը լսարանին հասնում է գրեթե ակնթարթորեն՝ բարելավելով տարբեր տեսանկյունների ըմբռնումը և բարձրացնելով

հանրային իրազեկությունը: Նորությունների ժողովրդավարացման այս ձևը նաև հնարավորություն է տալիս ներկայացնել մարզինալացված և թերներկայացված խմբերը և լսելի դարձնել նրանց ձայնը:

Քաղաքացի լրագրողների ներդրումը ընտրությունների լուսաբանման գործում անգնահատելի է, ի տարբերություն պրոֆեսիոնալ լրագրողների, քվեարկության օրը քաղաքացի լրագրողները չեն ունենա լրատվամիջոցների հավատարմագրում, ուստի նրանց իրավունքներն ու հնարավորությունները տարբեր են և արտացոլված են Աղյուսակ 5-ում:

Աղյուսակ թիվ 5. Աշխատանք ընտրատեղամասի ներսում և դրսում

հատկանիշը	Քաղաքացի լրագրող	Պրոֆեսիոնալ լրագրող
Կարգավիճակը և կանոնակարգերը	Այն չունի պաշտոնական կարգավիճակ և չի ենթարկվում լրատվամիջոցների կանոնակարգմանը:	Գործում է պաշտոնական կարգավիճակով և ենթակա է լրատվամիջոցների կանոնակարգերի:
Հավատարմագրում	Չի պահանջում հավատարմագրում ընտրական հանձնաժողովում. Ձեզ կարող են թույլ չտալ մուտք գործել ընտրատեղամաս լուսաբանման համար:	Պահանջում է հավատարմագրում ընտրական հանձնաժողովում, որը նրան տալիս է ընտրությունները լուսաբանելու պաշտոնական իրավունք:
Ընտրատեղամասում գտնվելու իրավունք	Նա ընտրատեղամասում աշխատելու կանոնավոր իրավունք չունի և չի կարող հատուկ կարգավիճակ ստանալ:	Հավատարմագրման դեպքում նրանք կարող են մասնակցել ընտրական հանձնաժողովի նիստերին և ընտրությունների օրը մնալ ընտրատեղամասում ամբողջ օրը:
Տեսանյութերի և լուսանկարների նկարահանման իրավունքներ	Հանրային տարածքներում կարելի է նկարահանումներ անել, բայց ընտրատեղամասում սահմանափակումներ կան:	Ընտրությունների օրը լուսանկարներ և տեսանյութեր կարող են արվել հատուկ սահմանված կանոններով՝ 10 րոպե սահմանափակմամբ: Կարող է նկարահանվել օրվա ընթացքում հատուկ նախագահի կողմից Նշանակված վայրից: Քվեախցիկի լուսանկարահանումն ու տեսանկարահանումն արգելվում է: Հարցազրույցների ձայնագրումը թույլատրվում է միայն ընտրատեղամասից դուրս:

Այն վայրը, որտեղ հնարավոր է աշխատել առանց որևէ հավատարմագրման և որտեղ տեղի են ունենում խախտումների մեծ տեսակարար կշիռ, ընտրատեղամասի արտաքին պարագիծն է:

Ի՞նչ պետք է դիտարկենք:

» Արգելվում է քարոզչական նյութեր տեղադրել ընտրատեղամասի մուտքից 25 մետր հեռավորության վրա: Այս նյութը ենթակա է հեռացման/ապամոնտաժման/հեռացման:

» Արգելվում է նաև քվեարկության օրը ընտրողների տեղաշարժը տեղամասի ներսում կամ ընտրատեղամասից 100 մետր հեռավորության վրա ֆիզիկապես խոչընդոտելը:

» Քվեարկության օրը ընտրատեղամասից 100 մետր հեռավորության վրա մարդկանց հավաքելն ու ընտրողների գրանցումն արգելվում է:

Ընտրությունների օրը տասնյակ քաղաքացի լրագրողներ ակտիվորեն լուսաբանում էին ընտրությունները, և նրանք վաղ առավոտից մոբիլիզացված էին հանրապետության տարբեր ընտրատեղամասերում: Նրանք անհապաղ լուրեր էին տարածում Meta/Facebook-ի և այլ հարթակների միջոցով՝ այդպիսով կարևոր դեր խաղալով ընտրական գործընթացի փաստագրման գործում: Քաղաքացի լրագրողների կողմից արձանագրված մի քանի կարևոր դեպքեր վճռորոշ նշանակություն ունեցան ընտրական գործընթացում կեղծիքների և խախտումների փորձերը բացահայտելու և բացահայտելու համար:

Տեղական և միջազգային դիտորդների նախնական և [վերջնական գեկույցների համաձայն](#)՝ Վրաստանում 2024 թվականի խորհրդարանական ընտրություններն անցել են բազմաթիվ խախտումներով, որոնք արձանագրվել են ինչպես տեղական, այնպես էլ միջազգային դիտորդների կողմից: Հիմնական խնդիրները, որոնք բացահայտվել են, արտացոլված են նաև քաղաքացի դիտորդների և քաղաքացի լրագրողների նկարահանած կադրերում:

Բազմաթիվ օրինակներ ցույց են տալիս քաղաքացիական լրագրության կարևոր դերը ընտրական գործընթացում, հատկապես ժամանակակից տեխնոլոգիական առաջընթացի համատեքստում, երբ կարճ և ակտիվ տեսանյութերը դառնում են հետաքրքիր և բովանդակալից օգտվողի համար: Քաղաքացիական լրագրությունը վճռորոշ դեր է խաղում թափանցիկության և ժողովրդավարական մասնակցության խթանման գործում:

Բնական աղետների ժամանակ քաղաքացիները սոցիալական ցանցերում անհապաղ տեղադրում են տեսանյութեր և թարմացված տեղեկատվություն դեպքի վայրից և/կամ մոտակա պարագծից: Նման գործունեությունը կարող է ունենալ նաև տեղեկատվական և անվտանգության գործառույթ:

8. Քաղաքացի լրագրողի մարտահրավերները

▶ Ապատեղեկատվություն և AI

Քաղաքացի լրագրողների հիմնական մարտահրավերներից է ապատեղեկատվությունը և դրա հետ կապված վտանգները: **Քաղաքացի լրագրողների պատրաստած նյութն ուղեկցվում է հուզականությամբ և սուբյեկտիվությամբ, քանի որ նրանք իրադարձություններն ընկալում են մասնակցի/սեփական տեսանկյունից:** Սա կարող է հանգեցնել տեղեկատվության խեղաթյուրման: Թեև ապատեղեկատվությունը կարող է տարածվել ոչ միտումնավոր սխալի պատճառով, ապատեղեկատվությունը դիտավորյալ, «լավ փաթեթավորված» կեղծ տեղեկատվություն է, որը հատուկ ազդում է օգտատիրոջ էմոցիաների վրա:

Ապատեղեկատվության արագ տարածման ռիսկերը մեծանում են արհեստական ինտելեկտի (AI) հնարավորությունների և նոր տեխնոլոգիաներով ստեղծված տեսա, աուդիո և ֆոտո բովանդակության տարածման շնորհիվ: Սա պարունակում է տեղեկատվության մանիպուլյացիայի ռիսկ և հեղինակի վրա մասնագիտական պատասխանատվություն չի կրում տարածման համար: Այս համատեքստում պետք է դիտարկել ինտերնետի ալգորիթմի ազդեցությունը: Սոցիալական մեդիայի ալգորիթմները հաճախ նպաստում են ապատեղեկատվության տարածմանը, քանի որ զգացմունքային և սկանդալային տեղեկատվությունը ավելի մեծ ներգրավվածություն է գրավում: Այդ իսկ պատճառով կարևոր է մեծացնել տեղեկատվական, մեդիա և թվային գրագիտությունը հասարակության լայն շերտերում, ինչը զարգացնում է քննադատական մտածողությունը:

▶ Ռազմական գործողություններ և տեղեկատվական անվտանգություն

Չինված հակամարտությունների գոտիներում աշխատող պրոֆեսիոնալ և քաղաքացի լրագրողները վտանգում են իրենց կյանքը՝ հանրությանը տեղեկացնելու համար:

Լրատվամիջոցները և քաղաքացի լրագրողները պետք է պատասխանատվությամբ իրականացնեն արտահայտվելու ազատության իրենց իրավունքը, առանձնահատուկ զգուշությամբ լուսաբանեն զինված հակամարտությունները և իրենց լսարանին տրամադրեն ճշգրիտ և հավաստի տեղեկատվություն: [Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր](#) (ICCPR) իր 20-րդ հոդվածում այն սահմանում է, որ. 1) պատերազմի ցանկացած քարոզչություն արգելվում է օրենքով և 2) ազգային, ռասայական կամ կրոնական ատելության ցանկացած քարոզչություն, որը խտրականության, թշնամանքի կամ բռնության հրահրում է, արգելվում է օրենքով:

[Պատերազմական իրավիճակում](#) քաղաքացիական լրագրությունը ստեղծում է և՛ հավաքական, և՛ քաղաքացիական հիշողություն: Ռուսաստանի՝ Ուկրաինա ներխուժման օրվանից ստեղծվել է պատերազմից քաղաքացիական լրագրության չիմբագրված արխիվ, որտեղ իրականությունն անզարդ էր, կադրերը՝ „չգտված“:

Քաղաքացի լրագրողների դերն ու ներգրավվածությունը հատկապես մեծանում է պատերազմական և կոնֆլիկտային իրավիճակներում: Քաղաքացին կրիտիկական իրավիճակում կարող է ինքնաբերաբար կատարել լրագրողի դերը: Այնուամենայնիվ, կա նաև մեծ վտանգ. Բացի այն, որ քաղաքացի լրագրողը կարող է զոհ կամ թիրախ դառնալ պատերազմական իրավիճակ լուսաբանելիս, նա կարող է ականա նկարահանել, հեռարձակել կամ տարածել տեղեկատվություն, որը հակառակորդին առավելություն կտա: Կարևոր վայրերից տեղեկատվություն տրամադրելը, լուսանկարելը կամ տեսագրելը, հակառակորդի ձեռքում ցանկացած նոր տեղեկատվություն արդեն առավելություն է: Այդ իսկ պատճառով կարևոր է, որ քաղաքացի լրագրողները ձեռնպահ մնան իրական ժամանակում տեսանյութեր ձայնագրելուց, հատկապես պատերազմի թեժ կետերից:

Ռուս-ուկրաինական պատերազմի ժամանակ Telegram մեսենջեր հավելվածը մեծ տարածում գտավ: Հենց Telegram-ի փակ խմբերում էր հաճախակի տարածվում ուկրաինացի քաղաքացիների տեղեկատվությունը: Սակայն փակ խմբին վերահսկելը և դրան միացած մարդկանց բացահայտելը շատ դժվար էր: Թեև դրա մասին ստույգ ապացույցներ չկան, սակայն եղել են դեպքեր, երբ ցույց տրված վայրը ռմբակոծվել է քաղաքացիների կողմից տեսանյութ նկարելուց հետո:

Թեև չկա որևէ հստակ ապացույց, որ կոնկրետ վայրեր ռմբակոծվել են հենց քաղաքացիների կողմից արված տեսանյութերից հետո: Անընդունելի է ռազմավարական օբյեկտների, ռազմական անձնակազմի կամ այլ կարևոր պահերի հեռարձակումը ուղիղ/իրական ժամանակում, մենք չգիտենք, թե ով է դիտում նյութը էկրանի հետևում:

Միջազգային մարդասիրական իրավունքի հիմնարար կանոնների համաձայն՝ արգելվում են կանխամտածված հարձակումները, կանխամտածված ագրեսիան, բռնությունը, ահաբեկումը, վիրավորանքը, պատանդ վերցնելը և այլ ապօրինի գործողությունները, որոնք ուղղված են զինված հակամարտությունների գոտիներում, ցանկացած ժամանակ և ցանկացած վայրում, նրանց մասնագիտական գործունեության հետ կապված լրատվամիջոցների մասնագետների դեմ: Այս դրույթների մեծ մասի խախտումը ռազմական հանցագործություն է:

▶ **Քաղաքացի լրագրողների անվտանգություն և տվյալների պաշտպանություն**

Տվյալների պաշտպանությունն առանձնահատուկ նշանակություն ունի քաղաքացի լրագրողների համար, քանի որ նրանք հաճախ տարածում են ֆոտո, վիդեո և աուդիո նյութեր, որոնք կարող են անձնական տվյալներ պարունակել: Կարևոր է, որ քաղաքացի լրագրողները պահպանեն գաղտնիության չափանիշները և տեղեկատվություն հավաքելիս և տարածելիս ապավինեն Վրաստանի անձնական տվյալների պաշտպանության օրենսդրությանը: Անհրաժեշտ է հավասարակշռություն պահպանել հանրային շահի և անձնական կյանքի անձեռնմխելիության միջև՝ մարդու իրավունքների խախտումից խուսափելու համար (ՄԻԵԴ, Krone Verlag GmbH & Co. KG v. Austria):² Գաղտնի ձայնագրությունների օգտագործումը օրենքի շրջանակներում թույլատրելի է միայն այն դեպքում, եթե այն ծառայում է հանրային նշանակալի շահերին և չի խախտում անհատների գաղտնիությունը:

Տեղեկատվության անվտանգ պահպանումն ու բաշխումը նույնպես կարևոր կետ է: Քաղաքացի լրագրողները պետք է օգտագործեն անվտանգ ամպային ծառայություններ և կողավորված պահեստավորում՝ կանխելու տվյալների արտահոսքը կամ չարտոնված օգտագործումը: Անձնական տվյալներ հրապարակելիս պետք է զգույշ լինել. այն տվյալների հրապարակումը, որը կարող է վտանգել անձի գտնվելու վայրը կամ անվտանգությունը, պետք է նվազագույնի հասցվի: Անվտանգության լրացուցիչ միջոցների համար խորհուրդ է տրվում օգտագործել ուժեղ գաղտնաբառեր և գաղտնագրել տվյալները՝ տեղեկատվությունը չթույլատրված մուտքից պաշտպանելու համար:

▶ **Ուղիղ եթեր դուրս գալու ռիսկերն ու օգուտները**

Ուղիղ հեռարձակումը կարևոր է տեղեկատվության արագ տարածման և թափանցիկության համար, սակայն այն չի կարող ապահովել ամբողջական անվտանգություն: Ուստի, **քաղաքացի լրագրողները պետք է ունենան անվտանգության պլան** և նախապես մշակված ռազմավարություն՝ նվազագույնի հասցնելու ռիսկերը:

Ճգնաժամերի ժամանակ բջջային հեռախոսների միջոցով ուղիղ հեռարձակման հնարավորությունը որոշ դեպքերում կարող է մեծացնել քաղաքացի լրագրողների անվտանգությունը: Այս պահին փաստեր են արձանագրվում, հասարակական ճնշումն ու ներգրավվածությունը մեծանում են, եւ այսպես կոչված Թվային պաշտպանիչ վահան, որը որոշակիորեն թուլացնում է ռեպրեսիվ միջոցները: Քանի որ նման հեռարձակումները չխմբագրված են և ստեղծում են ներկայության էֆեկտ, դրանք ընկալվում են որպես վստահելի ապացույցներ:

Նման հեռարձակումը նաև ռիսկեր ունի. Օրինակ, քաղաքացի լրագրողը ուշադրություն է գրավում ոչ միայն իր լսարանի, այլև թշնամական խմբերի կողմից, ինչը մեծացնում է սպառնալիքը: Բացի այդ, իրականացվում է գտնվելու վայրի նույնականացում, որը կարող է օգտագործվել քաղաքացի լրագրողին կամ այլոց հայտնաբերելու կամ վախեցնելու համար: Ուղղակի ներգրավվածությունը կարող է ստեղծել անվտանգության պատրանք, սակայն ավտորիտար ռեժիմների դեմ պայքարելիս պետք է հաշվի առնել, որ դա չի խանգարի չարաշահողներին:

▶ **Ի՞նչ պետք է իմանանք LIVE- ի կամ տեսահոլովակ ձայնագրելիս:**

- » Նշեք, թե որտեղ եք դուք և ինչու եք այնտեղ:
- » Նկարագրեք, թե ինչ է տեղի ունեցել և ինչին պետք է ուշադրություն դարձնի դիտողը տեսանյութում;
- » Նկարագրեք անօրինականության, խախտման և ենթադրյալ կատարողի փաստը, որին ականատես եք եղել.
- » Երկար հեռարձակման ընթացքում 2-3 րոպեն մեկ կրկնել միջադեպի մասին արդեն իսկ տրամադրված տեղեկատվությունը LIVE- ի հեռարձակմանը նոր միացած հեռուստադիտողների համար;
- » Վերնագրեք տեսանյութը/ LIVE. Դուք կարող եք պարզապես գրել, թե ինչի մասին է թեման:

▶ **Տրոլներ և բոտեր. ի՞նչ պետք է հաշվի առնի քաղաքացի լրագրողը:**

Այսօր սոցիալական ցանցերի առջեւ ծառայած հիմնական մարտահրավերները համարվում են տրոլների ֆերմաները, տրոլ բոտերը եւ քարոզչության անսահմանափակ տարածումը: Օգտատերերի համար բավականին դժվար է պարզել, թե ով է կանգնած արքայադահլիճի հետևում տրոլ, թե՞ իրական մարդ: Այս խնդիրը հատկապես արդիական է քաղաքացի լրագրողների համար: Քանի որ նրանց տարածած նյութը կարող է տիպիկ լինել կոնկրետ անձանց/խմբերի համար, քաղաքացի լրագրողները կարող են դառնալ տրոլների հարձակումների թիրախ:

Տրոլների կողմից համակարգված հարձակումը կարող է ներառել հաղորդագրությունների և անձնական հաղորդագրությունների վերաբերյալ վիրավորական մեկնաբանություններ ուղարկելը: Այսպես կոչված «Ծիծաղելու համար»: Այս ամենը կարող է համակարգված լինել և նպատակ ունենալ հոգեբանական ճնշում գործադրել քաղաքացի լրագրողի վրա:

Քաղաքացի լրագրողները չեն օգտվում նույն պաշտպանության մեխանիզմներից, ինչ պրոֆեսիոնալ լրագրողները: Ուստի լրատվամիջոցների հետ համագործակցությունը նրանց համար լրացուցիչ օժանդակ ռեսուրս է:

9. Շահերի պաշտպանություն և ներառականություն

Քաղաքացիական լրագրությունն օգնում է ընդգծել խմբերն ու թեմաները, որոնք հազվադեպ են լուսաբանվում ավանդական և հիմնական լրատվամիջոցների կողմից: Այն կարող է մշակման էֆեկտ ստեղծել և դեր խաղալ կարծրատիպերի փոփոխության գործում, հատկապես երբ խոսքը վերաբերում է քաղաքական ներգրավվածությանը և ներառականությանը:

Քաղաքացիական լրագրությունը կարող է խրախուսել քաղաքացիական ակտիվությունը. Իրականացնել կանանց և աղջիկների խնդիրներն ու հիմնախնդիրները ընտրությունների, քաղաքական ճգնաժամերի և հասարակության համար կարևոր այլ թեմաների (կրթություն, տնտեսություն, աշխատանք և այլն) համատեքստում: Քաղաքացիական լրագրությունն ուժ է տալիս մարգինալացված և խոցելի խմբերին՝ թույլ տալով նրանց ներկայացնել իրենց խնդիրները ավելի լայն լսարանի: Քաղաքացիական լրագրության դերը գենդերային կարծրատիպերի հաղթահարման և կանանց, էթնիկ փոքրամասնությունների և հաշմանդամություն ունեցող անձանց վրա ազդող հասարակական-քաղաքական գործընթացները լուսաբանելու գործում հատկապես կարևոր է:

Տեխնոլոգիական առաջընթացի և սոցիալական ցանցերի օգնությամբ կանայք և մարգինալացված խմբերն ավելի են ներգրավվել հանրային քննարկումներում: Քաղաքացի լրագրողները կարևոր դեր են խաղացել կանանց նկատմամբ բռնության, քաղաքական խտրականության և տնտեսական անհավասարության խնդիրների լուսաբանման գործում: Քաղաքացիական լրագրությունը կոտրում է հասարակական և քաղաքական գործընթացներում կանանց դերի մասին տարածված կարծրատիպերը: Այն ցույց է տալիս կանանց որպես ակտիվ խաղացողներ տարբեր ոլորտներում՝ լինի դա քաղաքականություն, տնտեսագիտություն, թե սոցիալական ակտիվություն:

Օրինակ, կանանց ներգրավվածությունը Վրաստանում բողոքի ցույցերին ընդգծվել է ինչպես սոցիալական ցանցերում, այնպես էլ հիմնական լրատվամիջոցներում: Գենդերային ապատեղեկատվությունը կամ կանխամտածված կեղծ տեղեկատվությունը, որն օգտագործում է գենդերային պատմությունները՝ կանանց վարկաբեկելու համար, մնում է մարտահրավեր: Սա հատկապես արդիական է ընտրությունների, քաղաքական ճգնաժամերի, հասարակական-քաղաքական փոփոխությունների ժամանակ: Քաղաքացի լրագրողները կարող են կարևոր դեր խաղալ այս տեսակի ապատեղեկատվության բացահայտման գործում:

Բացի խնդիրների մասին զեկուցելուց, քաղաքացիական լրագրությունը կարևոր դեր է խաղում ակտիվիզմի խրախուսման գործում: Քաղաքացի լրագրողները կարող են լուսաբանել կանանց մասնակցությունը ընտրություններին և նրանց առջև ծառայած քաղաքական խոչընդոտները. Աջակցել ներառականությանը և հավասարությանը ՉԼՄ-ներում և հասարակության մեջ:

Գենդերային խնդիրները լուսաբանելիս հատկապես կարևոր է հավատարիմ մնալ համերաշխ լրագրության սկզբունքներին: Քաղաքացի լրագրողները կարող են ստեղծել բովանդակություն, որը ոչ միայն տեղեկատվական է, այլ նաև աջակցության և կարեկցանքի ուղերձ է հաղորդում:

Օրինակ, Ազատություն ռադիոկայանի կայքի [„Պատմիր ինձ“](#) սյունակը կենտրոնանում է կանանց նկատմամբ բռնության պատմությունների վրա: Սա օգնում է թե՛ հանրությանը տեղեկացնել, թե՛ զոհերին հզորացնել: Նմանատիպ ձևաչափը կարող է օգտագործվել այլ հարթակներում՝ գենդերային զգայուն թեմաների լուսաբանումն ուժեղացնելու համար:

Քաղաքացիական լրագրության ամրապնդումը նպաստում է գենդերային հավասարությանն ու ներառականությանը: Այն ստեղծում է այլընտրանքային տարածք, որտեղ կանայք և մարգինալացված խմբերը կարող են բարձրաձայնել իրենց մտահոգությունները և ակտիվորեն մասնակցել հանրային քննարկումներին: Վրաստանում, որտեղ կանանց քաղաքական ներգրավվածությունը դեռևս մարտահրավեր է մնում, քաղաքացիական լրագրությունը կարող է վճռորոշ դեր խաղալ առկա խոչընդոտների հաղթահարման գործում:

Եթե ցանկանում եք ներգրավվել փաստաբանության մեջ, մտածեք.

- » Ընտրեք թեմաներ, որոնք ձեզ հուզում են, հետաքրքրում և դրանք կապում հասարակությանը առնչվող խնդիրների հետ;
- » Ընտրեք թեմաներ, որոնք ավանդական լրատվամիջոցներին ավելի քիչ են հետաքրքրում կամ չունեն բավարար ռեսուրսներ լուսաբանելու համար.

10. Ինչպե՞ս դառնալ քաղաքացի լրագրող:

Դուք կարող եք հայտնվել մի իրավիճակում, երբ դառնաք այսպես կոչված Պատահական քաղաքացի լրագրող կամ միանվագ ներդրող: Ինչպես ասում է Ռոդրիգեսը (2014, էջ 205), սա այն մարդն է, ով «ճիշտ տեղում է, ճիշտ ժամանակին»: Լավ քաղաքացին կարող է մասնակցել լավ լրագրողական 12 ոսկե կանոն քաղաքացի լրագրողի համար.

12 ոսկե կանոն քաղաքացի լրագրողի համար

- 1 Գնահատեք, թե արդյոք տեղեկատվության տարածումն իսկապես անհրաժեշտ և արժեքավոր է հանրության համար:
- 2 Կարևոր է ինքնատիրապետումը. Խուսափեք էմոցիոնալ հայտարարություններ կամ չստուգված տեղեկություններ տարածելուց:
- 3 Նկարահանել տեսանյութ կամ լուսանկար՝ առանց տեսախցիկը կտրուկ շարժելու.
- 4 դիտարկել և նկարագրել իրադարձությունը և/կամ նշել փաստերը, ժամանակը և վայրը, մասնակիցներին, համատեքստը. Փորձեք զրուցել ականատեսների հետ և ճշտել ու ճշտել փաստերը:
- 5 Ավելացնել կարճ նկարագրություն, որը տալիս է լսարանի համատեքստը:
- 6 Ընտրեք լսարան և համապատասխան հարթակ:
- 7 Օգտագործեք հեշթեգներ և նշեք համապատասխան կազմակերպություններին կամ լրատվամիջոցներին:
- 8 Հետադարձ կապի վերահսկում հրապարակումից հետո
- 9 Հետևեք էթիկական չափանիշներին և հետևեք «մի վնասիր» սկզբունքին. մի՛ տարածիր սխալ կամ զգայուն տեղեկատվություն, որը կարող է վնաս պատճառել:
- 10 Մի տարածեք տեղեկատվություն, որը պարունակում է ոչ ճշգրիտ տեղեկատվություն, խտրական, ատելության կամ անձնական տեղեկատվության մանրամասներ:
- 11 Պաշտպանեք ձեր սեփական ֆիզիկական և թվային անվտանգությունը. Մի փորձեք մուտք գործել այնպիսի վայրեր, որտեղ ձեր կյանքը կամ առողջությունը կարող է վտանգված լինել:
- 12 համագործակցել վստահելի լրատվամիջոցների և պրոֆեսիոնալ լրագրողների հետ

11. Օգտակար ռեսուրսներ

Տեխնոլոգիաների զարգացմանը զուգահեռ զարգանում են նաև հավելվածներն ու հարթակները, որոնք օգնում են քաղաքացի լրագրողներին հավաքել, փաստաթղթավորել, խմբագրել և հրապարակել տեղեկատվություն: Մինչև 2025 թվականը դրանք են.

» **CitizenEye**-ը առաջադեմ բջջային հավելված է, որը հատուկ ստեղծված է քաղաքացի լրագրողների համար՝ օգնելու նրանց արագ և արդյունավետ կերպով հավաքել, մշակել և տարածել կարևոր տեղեկատվություն: Հավելվածը համատեղում է տեսագրման, լուսանկարչության, աուդիո ձայնագրման, խմբագրման և ուղիղ հեռարձակման գործառույթները, ինչպես նաև թույլ է տալիս օգտատերերին նյութը կիսել անմիջապես սոցիալական ցանցերում կամ լրատվամիջոցների հետ:

» **KineMaster**-ը բջջային հավելված է և հասանելի է ինչպես iOS, այնպես էլ Android օգտատերերի համար: Բարդ, բազմակողմանի հավելվածն ունի խմբագրման և խմբագրման գործառույթներ:

» **Splice**-ը GoPro-ի ստեղծողների հավելված է iOS-ի օգտատերերի համար և անվճար օգտագործման համար: Այս հավելվածն ունի բազմաթիվ գործառույթներ: Հնարավոր է մշակել վիդեո նյութ, ավելացնել էֆեկտներ և ենթագրեր, վերնագրել այն, ավելացնել երաժշտություն և այլն:

» **Adobe Premiere Clip**-ը կարող է օգտագործվել ինչպես համակարգչային տարբերակի հետ միասին, այնպես էլ առանձին՝ ձեր շարժական սարքում տեսանյութեր խմբագրելու համար: Հավելվածն ունի ավտոմատ շահագործման գործառույթ, եթե դուք ժամանակ չունեք կամ հարմար չեք տեղադրման համար: Միևնույն ժամանակ, այն բավականին բարդ է պրոֆեսիոնալների համար, անվճար և հասանելի է iOS և Android օգտատերերի համար:

» **Life360**-ը տեղադրության փոխանակման և անվտանգության հավելված է, որը նախատեսված է ընտանիքի անդամներին և խմբերին համակարգելու համար: Այն թույլ է տալիս օգտվողներին իրական ժամանակում վերահսկել իրենց խմբի անդամների գտնվելու վայրը, հաղորդել սպառնալիքների մասին և ստանալ շարժման մասին ծանուցումներ:

Քաղաքացի լրագրողները հաճախ ստիպված են լինում աշխատել ճգնաժամային և վտանգավոր միջավայրերում: Life360-ը թույլ է տալիս նրանց կիսել իրենց գտնվելու վայրը վստահելի անձանց հետ, ինչը մեծացնում է անվտանգությունը: Եթե քաղաքացի լրագրողներն աշխատում են խմբերով, հավելվածն օգնում է նրանց համակարգել իրենց շարժումները և արագ կապ հաստատել միմյանց հետ: Արտակարգ իրավիճակների դեպքում Life360-ի SOS ֆունկցիան ավտոմատ կերպով տեղեկացնում է նշանակված կոնտակտներին և շտապ օգնության ծառայություններին: Հավելվածը պահում է շարժումների պատմությունը, որը կարող է օգտակար լինել լրագրողական նյութերի փաստագրման համար:

» **PimEyes**-ը դեմքերի ճանաչման արհեստական ինտելեկտի (AI) համակարգ է, որը որոնում և վերլուծում է պատկերները համացանցում: Այն թույլ է տալիս օգտվողներին վերբեռնել լուսանկար և բացահայտել դրա այլ տարբերակները տարբեր կայքերում: PimEyes-ն օգնում է քաղաքացի լրագրողներին գտնել որոշակի անձանց լուսանկարներ բազմաթիվ աղբյուրներից՝ ստուգելով՝ արդյոք լուսանկարը շահարկվել է կամ օգտագործվել այլ համատեքստում: Քաղաքացի լրագրողները կարող են օգտագործել հավելվածը՝ բացահայտելու այն անձանց, ովքեր ներգրավված են հանրային տարածքներում կարևոր իրադարձությունների մեջ: Այնուամենայնիվ, կարևոր է, որ PimEyes-ն օգտագործելիս պահպանվեն տվյալների պաշտպանության և գաղտնիության էթիկական չափանիշները:

Այս և այլ հավելվածներն օգտագործելիս պետք է հաշվի առնել էթիկական չափանիշները և տվյալների պաշտպանության սկզբունքները:

Երաշխավորումներ

Լրատվամիջոցների կազմակերպությունների համար.

- » Ցանկալի է, որ մեդիա կազմակերպությունները համագործակցեն քաղաքացի լրագրողների և ակտիվիստների հետ՝ հեշտացնելու տեղեկատվության փոխանակումը և ճշգրիտ հաշվետվությունը:
- » Կարևոր է ստեղծել և ամրապնդել պրոֆեսիոնալ և քաղաքացի լրագրողների միջև համագործակցության ցանց, վերապատրաստել քաղաքացի լրագրողներին և կիսել փորձը:
- » Կարևոր է միասին աշխատել Էթիկայի չափանիշներն ամրապնդելու համար: Լրատվամիջոցները պետք է օգնեն քաղաքացի լրագրողներին տեղեկատվությունը ճշտելու և նյութը Էթիկորեն պատրաստելու հարցում:

Քաղաքացի լրագրողների և ակտիվիստների համար.

- » Ցանկալի է, որ քաղաքացի լրագրողները համագործակցեն լրատվական կազմակերպությունների հետ, որպեսզի նրանց նյութն ավելի լայն տարածում ունենա, ստուգվի և վստահելի լինի:
- » Քաղաքացի լրագրողի համար էական է իմանալ հիմնական Էթիկական չափանիշները, որոնք ապահովում են հավաստի և օբյեկտիվ տեղեկատվության տարածումը:
- » Ճգնաժամերը լուսաբանելիս կարևոր է ուշադիր ընտրել տեղանքը. նախքան ուղիղ եթեր դուրս գալը քաղաքացին պետք է համոզվի, որ նրանք գտնվում են այնպիսի վայրում, որտեղից անհրաժեշտության դեպքում կարող են արագ հեռանալ:
- » Ցանկալի է, որ քաղաքացիները նախագգուշացնեն և տեղեկացնեն հանդիսատեսին LIVE-ի նպատակի մասին նախքան միանալը, որպեսզի նրանք ավելի մոտիվացված լինեն տեղեկատվություն տարածելու և տարածելու համար:
- » Ցանկալի է պաշտպանել տվյալների անվտանգությունը ուղիղ հեռարձակման ժամանակ և օգտագործել պլատֆորմներ, որոնք ավտոմատ կերպով պահում են վիդեո նյութերը (օրինակ՝ Facebook, Instagram, YouTube): Սա զգալիորեն նվազեցնում է նյութի կորստի վտանգը:
- » Քաղաքացի լրագրողներին խորհուրդ է տրվում խուսափել մարդկանց նույնականացումից՝ առանց նրանց թույլտվության և պաշտպանել անձնական տվյալների անվտանգությունը սոցիալական ցանցերում անձնական տեղեկություններ զննելու և տարածելիս:
- » Ցանկալի է, որ քաղաքացի լրագրողները ճգնաժամերը լուսաբանելիս խմբերով աշխատեն, որպեսզի հնարավոր լինի վերահսկել իրավիճակը և արագ արձագանքել:
- » Ցանկալի է, որ քաղաքացի լրագրողները խորհրդակցեն փաստաբանների հետ՝ իմանալու իրենց իրավունքները:

ՀԿ-ների և դիտորդների համար.

- » Ցանկալի է աշխատել տեղեկատվական, մեդիա, թվային գրագիտության բարձրացման վրա:
- » Ցանկալի է ուժեղացնել համակարգումը քաղաքացի լրագրողների հետ տեղեկատվության արագ փոխանակման համար:
- » Ցանկալի է վերապատրաստել ընտրությունների դիտորդներին քաղաքացիական լրագրության ոլորտում:

Կառավարության և քաղաքական կուսակցությունների համար.

- » Կարևոր է բարելավել իրավական դաշտը: Մասնավորապես, վրացական օրենսդրության մեջ պետք է հաշվի առնել մեդիա Էկոհամակարգի նոր կառուցվածքը և պաշտոնապես ճանաչել քաղաքացի լրագրողների դերը:
- » Ցանկալի է մշակել հատուկ մեխանիզմներ, որոնք նաև իրավունք կտան քաղաքացիական լրագրողներին պաշտպանել իրենց աղբյուրները, հատկապես հանրային հետաքրքրություններ կայացնող նյութեր պատրաստելիս:

Եզրահանգում

Քաղաքացիական լրագրությունը դարձել է տեղեկատվական Էկոհամակարգի մի մասը և ունի ժողովրդավարական ճկունությունը ամրապնդելու ռեսուրսներ: Քաղաքացիները տեխնոլոգիական առաջընթացի և սոցիալական ցանցերի միջոցով կարևոր դեր են խաղում տեղեկատվության ստեղծման և տարածման գործում, հատկապես ընտրությունների, քաղաքական ճգնաժամերի և այլ կարևոր իրադարձությունների ժամանակ: Քաղաքացի լրագրողները նպաստում են տեղեկատվական հոսքի ապակենտրոնացմանը:

Վրաստանում 2024 թվականի խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ քաղաքացի լրագրողների օպերատիվությունը օգնեց ավանդական և առցանց լրատվամիջոցներին լուսաբանել իրադարձություններ, որոնք հակառակ դեպքում կարող էին աննկատ մնալ: Նրանց արած տեսանյութերն ու լուսանկարները ոչ միայն ծառայեցին հանդիսատեսին իրազեկելուն, այլև որպես ապացույց օգտագործվեցին ընտրախախտումների և թերությունների բացահայտման գործընթացում:

Քաղաքացիական լրագրության զարգացմանը զուգընթաց աճում են նաև մարտահրավերները: Ապատեղեկատվության սպառնալիքը, տվյալների պաշտպանության խնդիրները, քաղաքացի լրագրողների անվտանգությունը և էթիկայի չափանիշներին հավատարմությունը մնում են առաջնային խնդիրներ: Այս առումով կարևոր է տեղեկատվական, մեդիա, թվային գրագիտության զարգացումը:

Քաղաքացիական լրագրության խթանումը և ամրապնդումը ոչ միայն նպաստում է մեդիա միջավայրի ժողովրդավարացմանը, այլև տարածություն է ստեղծում համերաշխ լրագրության զարգացման համար, որտեղ լսելի կլինեն տարբեր և մարգինալացված խմբերի ձայները: Այս ուղղությունը խթանելով համերաշխության և աջակցության մթնոլորտը նաև սոցիալական արդարության և քաղաքական փոփոխությունների կատալիզատոր է:

Լավ քաղաքացու և լավ լրագրության տանդեմը, անկասկած, ամրապնդում է ժողովրդավարությունը: Այս առումով առավել կարևոր է քաղաքացիական լրագրողների որակավորման բարձրացումը և ավանդական լրատվամիջոցների հետ համագործակցության ամրապնդումը, ինչը կամրապնդի վստահությունը հասարակության և լրատվամիջոցների միջև և, ի վերջո, կնպաստի լրատվամիջոցների միջավայրի բարելավմանը:

Օգտագործված ռեսուրսներ

- » Allan, S. (2007). Citizen journalism and the rise of ‘mass self-communication’: Reporting the London bombings. *Global Media Journal: Australian Edition*, 1(1), 1–20. (last seen: 01.11.2024)
- » Allan, S. (2017). Citizen witnessing of human rights abuses. In H. Tumber & S. Waisbord (Eds.), *The Routledge Companion to Media and Human Rights* (pp. 347–356). Routledge. (last seen: 01.11.2024)
- » American Civil Liberties Union (ACLU). (n.d.). *Glik v. Cunniffe*. from <https://www.aclum.org/en/cases/glik-v-cunniffe> (last seen: 01.11.2024)
- » Atton, Chris. 2003. What is “alternative journalism”? *Journalism: Theory, Practice and Criticism* 4, no. 3: 267-400. (last seen: 01.11.2024)
- » Associated Press. (2023, January 15). *Russian missiles and drones strike Kharkiv and other Ukrainian cities*. AP News. <https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-missiles-drones-kharkiv-73339b748611c8bdec3322ebf0b55693> (last seen: 03.11.2024)
- » Balguy-Gallois A., 2004. Protection of Media Professionals in Armed Conflicts, Available at: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/irrc_853_gallois.pdf (Last accessed: 05.12.2024).
- » BBC News. (2015, June 3). Georgia flood: Tbilisi residents warned over zoo animals after devastating flood <https://www.bbc.com/news/world-europe-33125879> (last seen: 01.11.2025)
- » Britannica. (n.d.). Citizen journalism, In Encyclopedia Britannica. Retrieved: 03.11.2024, available at: <https://www.britannica.com/topic/citizen-journalism> (last seen: 03.11.2024)
- » British Red Cross. (2017). *Media Professionals and Armed Conflict: Protection and Responsibilities under International Humanitarian Law*. Textbook. Available at: <https://www.biicl.org/projects/media-professionals-and-international-humanitarian-law> (Last accessed: 03.12.2024).
- » CNN. (2023, January 15). *Russian missile strike in Dnipro, Ukraine, kills at least 40 people*. CNN. Available at: <https://edition.cnn.com/2023/01/15/europe/dnipro-ukraine-war-russian-missile-strike-intl/index.html> (last seen: 02.11.2024)
- » Council of Europe. (2018, June 14). *Factsheet on whistleblowers*. Retrieved February 4, 2025, from <https://rm.coe.int/factsheet-on-whistleblowers-14june2018/16808b3531> (last seen: 20.01.2025)
- » Dictionary.ge. (n.d.). *Whistle-blower*. Retrieved February 4, 2025, from https://dictionary.ge/ka/word/whistle-blower/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR2zdIcX42s2MzxjR8HxMxyRDMc3ux-GHwCPyLVF3XEtTHkwj5Wc9IFz6s_aem_PTFxaY4HWgNBYyV24rn8VQ (last seen: 04.11.2024)
- » European Court of Human Rights. *Contributions to public debate: Journalists and other actors*. European Court of Human Rights. Available at: <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/contributions-to-public-debate-journalists-and-other-actors> (last seen: 03.11.2024)

- » ECHR, Case of Magyar Helsinki Bozottsag v. Hungary (2016). European Court of Human Rights. Available at: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-167828%22%5D%7D> (last seen: 03.11.2024)
- » ECHR, Case of Oberschlick v. Austria (1997). European Court of Human Rights. Available at: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58044%22%5D%7D> (last seen: 03.11.2024)
- » ECHR, Krone Verlag GmbH & Co. KG v. Austria (2012). European Court of Human Rights. Available at: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-111526%22%5D%7D>. (last seen: 03.11.2024)
- » EVHR, Krone Verlag GmbH & Co. KG v. Austria, 2012, From: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-111526%22%5D%7D> (last seen: 03.11.2024)
- » Facebook. (Darnela Frazier). *[They killed him right in front of cup foods over south on 38th and Chicago!! No type of sympathy]* [Video]. from <https://www.facebook.com/share/v/1A7U5BgZj4/> (last seen: 20.01.2025)
- » Federal Bureau of Investigation. (n.d.). *Boston Marathon bombing*. FBI. https://www.fbi.gov/history/famous-cases/boston-marathon-bombing?utm_source=chatgpt.com (last seen: 03.11.2024)
- » Gardner-Webb University. (n.d.). *Circular reporting*. Gardner-Webb University Libraries. <https://gardner-webb.libguides.com/fake-news/circular-reporting> (last seen: 01.11.2024)
- » Geneva Conventions and Additional Protocols. Available at: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/geneva-conventions-1949additional-protocols-and-their-commentaries> (Last accessed: 05.12.2024).
- » Gersamia, M., Toradze M., Bandzeladze, M., (2023), *Media Environment 2023: Challenges during Political Polarization and Crisis in Georgia*, Media and Communication Educational and Research Center “Media Voice”, available at: https://www.mediavoice.ge/_files/ugd/8d9aa3_643df6f4729945e58830ef280e48835c.pdf (last seen: 01.11.2024)
- » Gersamia, M., Gigauri E., Gurgeniidze G., (2025), *Media Environment 2024: Fighting for Trust and Freedom in Georgia*, Media and Communication Educational and Research Center “Media Voice”, available at: <https://www.mediavoice.ge/> (last seen: 01.30.2025)
- » GYLA is requesting the annulment of the results from all polling stations (2,263 stations) where technology was used, due to violations of voting secrecy. (n.d.). Available at: <https://gyla.ge/en/post/GYLA-gancxadeba-30octomberi> (last seen: 02.11.2024)
- » Human Rights Watch. (2024, February 8). *Ukraine: New findings on Russia’s devastation of Mariupol*. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2024/02/08/ukraine-new-findings-russias-devastation-mariupol> (last seen: 01.11.2024)
- » International Committee of the Red Cross (ICRC). (n.d.). *Geneva Convention III: Treatment of Prisoners of War (1949)*. from <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949> (last seen : 01.11.2024)

- » Johnson, K. A., & St. John, B., III. (2017). Citizen journalists' view on traditional notions of journalism, story sourcing, and relationship building. *Journalism Studies*, 18(3), 341-357.
- » Key Texts on Journalists' Safety and Freedom of Expression, Declarations, Decisions, Resolutions, and Conventions (Non-exhaustive list available in the UNESCO database). Available at: <https://www.unesco.org/en/safety-journalists/basic-texts> (Last accessed: 02.11.2024).
- » Lasica, J. D. (2003). Blogs and journalism need each other. *Nieman Reports* (Fall), 70-74.
- » Lotan, G., Graeff, E., Ananny, M., Gaffney, D., Pearce, I., & boyd, d. (2011). The revolutions were tweeted: Information flows during the 2011 Tunisian and Egyptian revolutions. *International Journal of Communication*, 5, 1375-1405. (Last seen: 01.11.2024)
- » Mapping Media Freedom - Alert Explorer. (2024, October 25). Mapping Media Freedom, available at: <https://www.mapmf.org/explorer?f.from=2024-10-25&f.to=2024-10-27&f.country=Georgia> (last seen: 02.11.2024)
- » Metzger, J. (2011). Strange spaces: A rationale for bringing art and artists into the planning process. *Planning Theory*, 10(3), 213-238. <https://doi.org/10.1177/1473095210389653> (last seen: 02.11.2024)
- » Media Freedom Rapid Response (MFRR). (n.d.). *Home*. from <https://www.mfrr.eu/> (last seen: 02.11.2024)
- » Miller S., Citizen Journalism, Oxford research encyclopedia of communication, Online Publication Date: 2019 DOI: 10.1093/acrefore/9780190228613.013.786
- » OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR). (2024, December 20). *Georgia parliamentary elections, 26 October 2024: ODIHR election observation mission final report*. Retrieved from <https://www.osce.org/files/f/documents/1/6/584029.pdf> (Accessed December 25, 2024).
- » Papacharissi, Z. (2015). We have always been social. *Social Media + Society*, 1(1), 1-2. <https://doi.org/10.1177/2056305115581185> (last seen: 04.11.2024)
- » Pulitzer Prize. (n.d.). *Darnella Frazier*. Pulitzer Prize. <https://www.pulitzer.org/winners/darnella-frazier> (last seen: 03.11.2024)
- » Rodrigues, C. (2014). A Latin American approach to citizen journalism. in Wall, M, *Citizen journalism Practices, Propaganda, pedagogy*, Routledge, 2022, (p. 3).
- » Ross R., Cormier S., (2010), *Handbook for Citizen journalists*, National Association of Citizen journalists.
- » Statement from President Joe Biden on Democratic Backsliding in the Country of Georgia, October 29, 2024, available at: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2024/10/29/statement-from-president-joe-biden-on-democratic-backsliding-in-the-country-of-georgia/> (last seen: 01.11.2024)

- » Statement on Georgia parliamentary election From Global Affairs Canada, October 28, 2024, Ottawa, Ontario, available at: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2024/10/statement-on-georgia-parliamentary-election.html> (last seen: 01.11.2024)
- » United Nations. *Universal Declaration of Human Rights*. United Nations. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (last seen: 03.11.2024)
- » U.S. State Department Press Briefing, October 28, 2024, Matthew Miller, Department Spokesperson, available at: <https://www.state.gov/briefings/department-press-briefing-october-28-2024/> and <https://www.state.gov/briefings/department-press-briefing-october-30-2024/> (last seen: 01.11.2024)
- » Wall, M. (2015). Citizen journalism. *Digital Journalism*, 3(6), 797–813.
- » YouTube. (2024, February 8). content warning: video of the Arrest of George Floyd in Minneapolis
- » YouTube. Available at: <https://youtu.be/CEZh0C-pmaw?si=3rKYX-AfAlnCRdEi> (last seen: 02.11.2024)
- » YouTube. (2024, February 8). 2021 Pulitzer Prize Announcement YouTube. Available at: https://www.youtube.com/watch?v=kQ_0PAVpQoU (last seen: 02.11.2024)

ՀԿ ՉԼՄ-ների և հաղորդակցության կրթական և հետազոտական կենտրոնը՝ «Մեդիախմբ»-ն հիմնադրվել է 2015թ. Կենտրոնի նպատակն է խթանել ՉԼՄ-ների և զանգվածային հաղորդակցության ոլորտի զարգացումը, կրթական և հետազոտական գործունեություն իրականացնելը, նոր գիտելիքների ստեղծման միջոցով նպաստել մեդիա գրագիտության բարձրացմանն ու ժողովրդավարական արժեքների կայացմանը և գնահատել մեդիա միջավայրը. նաև միջդիսցիպլինար գիտելիքների փոխանցում և խորհրդատվություն՝ մեդիա, հաղորդակցություն, մեդիա հոգեբանություն, մեդիա իրավունք և հասարակայնության հետ կապերի ոլորտներում; Գիտական հետազոտությունների անցկացում, գիտական և հետազոտական ներուժի ցուցադրում ինչպես ազգային, այնպես էլ միջազգային մակարդակներում: Տարբեր ծրագրեր իրականացնելիս Կենտրոնը համագործակցում է տեղական և միջազգային կազմակերպությունների, կրթական հաստատությունների, մեդիա կազմակերպությունների հետ: 2023 թվականից Կենտրոնը հանդիսանում է ՉԼՄ-ների ազատության կոալիցիայի խորհրդատվական ցանցի միակ ներկայացուցիչը Հարավային Կովկասի տարածաշրջանից, իսկ 2024 թվականից՝ ՉԼՄ-ների զարգացման գլոբալ ֆորումի (GFMD) և Anti-SLAPP կոալիցիայի անդամ:

Կայք՝: <https://www.mediavoice.ge/>

Էլ. info@mediavoice.ge

Facebook: <https://www.facebook.com/mediavoice.ge>

Instagram: https://www.instagram.com/mediavoice_georgia

LinkedIn: <https://www.linkedin.com/company/media-voice-georgia/>

Twitter/X: @MediaVoice_Geo